

ARWID
EHRENMALMS

ARWID
EHRENMALMS

Igenom

Wäster = Norrland

Eil

Afsehle Lappmark,

Anstald

Uti JULII Månad 1741.

Med en Geographisf Charra aftagen
wid samma tilfälle.



STOCKHOLM,

Uti thet Kongl. Boktryckeriet, hos
Directeuren PET. MOMMA, 1743.

Kongl. Swenska Wetenskaps Aca-
demien har med fägnad låtit sig
föredraga then idoghet och snille, som
Auctoren yttrat, tå han förrättat
thennna beswärliga resan, och theröf-
wer upfatt en wacker Beskrifning.
Kongl. Academien ser therfore så
mycket häldre, at thetta arbetet, må
genom Trycket blifva allmänt, som
thet torde upwäcka andra til then wär-
duga Snillebragd, at noga spörja,
huru the står til i vårt Fädernesland,
når the här hemma med förehugsan
ställa an någon resa, så gärna som
utomlands, samt at tillika, låta flyta
til papers, hwad så i en som annor
måtto, bör tå komma för theras ögon
och åhuga. Stockholm then 1. October
1742

JACOB FAGGOT.

Kongl. Sv. Wetensk. Acad. Secreterare.



* * * * *
Ed Kongl. Wet-
tenſkaps Acade-
miens tilſtånd,
har jag antrådt
thenna reſan; och
bör mig förthen-
ſkul ſåſom et tack-

ſamhets offer, framgifwa the ſmå an-
märkningar jag wid then ſamma giordt.
Finnes therutinnan något godt, ſå är
thet en ringa frukt af thet myckna goda,
ſom Kongl. Wettenſkaps Academien ut-
ſädt, men är therwid någon brift, ſå är
ſkulden hos mig. Jag wil korteligen
berätta, om then marks belågenhet jag
jemte min goda och troqna Reſekam-
rat Friherren Carl Wilhelm Ceder-
hielm öfwerfarit, innan jag ſtrider til
beſkrifningen öfwer Uſehle Lappmark,
ſom är min rätta aſſikt.

Få af them, som uti Stockholm wistas, lära wara, som ej studerat, eller åtminstone warit uti Upsala Stads så at jag således håller för onödigt, wid thes beskrifning mig något uppehålla, eller widlyftigt nämna om then flit, som är anwänd uti äldre tider wid wägens uprödiande ifrån Flöttsunds Färja til Staden, som är $\frac{3}{4}$ mil på södra sidan, och lika långt på Nord-ost sidan igenom Bakjala Socken, äfwen så långt på then Nord-wästra förbi gamla Upsala, hwarest vägen är så rakt anlagd, så at man kan se nästan hela Landsvägen ut åt. Jag estersinnade thet wid hwad en god ordning i saker, Politiska och Moralistiska görömdel, kan åstadkomma: huru the kunna thymedelst med försiktighet börjas, med säkerhet fulföljas, med nöje och gagn slutas, och uptog theenna wår Öfwerhets omsorg för en sinnebild och påminnelse för then til Upsala resande Sänderande Ungdomen, at på lika sätt igenom en god ordning wandra genast vägen til thet rättä Helicon: sådana snillebragder, som directe ädra thet allmänna någon säker vägnad.

Marken ifrån Upsala, förbi Högsta och Låby Gåstgifwaregårdar är öfwer alt god och bärande ibland sand dock måst lera och swartmylla, ej allernäst then som är häfdad och til åker uptagen, utan ock then, som til betesmark och ång är instängd. Jag sluter thet af jordmånen, som $2\frac{1}{2}$ mil ongefär ifrån Upsala räknad, är dels lera, dels swartmylla, Fogslös, bewårt med små Eubuskar, som säges af förfarne Hushållare wara teku til god och fet mark; teku thertil är thet at större delen af åkrarne närmast Upsala ej blifwit i mannaminne giödde, brukas thesutan illa nog för åkrens widlyftighet skul, och likwist bära god och tåmmelig hmnog såd. Then delen, som är instängd til betesmark, är så wäl som en del af ångarne tufwig, hwilka wäl wore mödan wårdt at affåra och fring gårdesgårdarne plantera träd, som kunde tjena ej allenaft til skygd för Boskapen uti Sommarhettan, utan ock til ågornes stånasel, och qwisstarne til brånse, i thet ställe Bonden nu måste ankita långt aflägsna skogar om alt thet timber, wed och gårdse, som han til sin förnödenhet behöfwer;

men sådan god Hushaldning fragar Ups-
lands bonden föga och litet efter.

Mången torde förmena, at all
brukbar marks fullkomliga upodlande,
och nyttjandet af alla the naturliga
förmoner, som vårt Land framwisar,
wore nyttigare och mindre åfweenthli-
git än intagande af många Länder ut-
om vårt Rikes Råmärken.

Någon sandmoos finnes på andra
sidan om Bidröklinge Kyrkia til Låby, =
mellan Låby och Öfre samt när man
kommit öfwer Tiärps gården åt skos-
gen, så ända wägen utåt förbi Me-
tiede Gåstgifwaregård, nästan til
Gefle. På thenna wägen war största
delen af marken sand och Tallmojord,
onyttig och obördig: fast ther utom-
kring många byar äro belagne, the
ther äga god och bördig mark. Så
tunn swartmylla är på somlige stäl-
len i thenna negden öfwer sanden, at
swedlandet skulle mera spåda än gagna
uppå thenna orten. Ut med wägen är
spåd Tallskog, hwilken om then blif-
wer fredad, torde med tiden blifwa
tienlig til hwarjehanda träwårke.

Jagen menniska intet sinnelag
är så odugeligit, så trögt och onyttigt,

at thet ju til något kan brukas, om allenast konsten efterföljer och lämpar sig efter naturen, och thenna jednare tages på sin swaga; åfwenledes märken kring om thenna negden, hwarest fordom och jernwål i the sednare tider idoga Jordbrukare lemnat the högländta ställen til Pogsbörd, men upodlat then lägre wallen til åker och ång, hwarest man på åtskilliga ställen ser wålhåfdade åkrar af grund och förthenskul fet sandmjylla som kan giöddas, sandblandat lera och ren lermjylla, hwaraf jag wil sluta at jernwål thenna sandmon hafwer lera under sig, som uti dålderne mer och mindre framskiner.

Wid ElfCarleby Kyrkio $2\frac{1}{2}$ mil på thenna sidan om Gessle rodde wi öfwer DalElfwen, som kommer ifrån Dalarne förbi Nvesta CronoBruf. Nära wid öfwerfarten besågom wi et fall, som sadet wara thet största i then Elfwen af följande beskaffenhet: Elfwen delas af två, uti then samma belägne Holmar uti 3:ne delar, hwilka giöra tweene fall: thet ena som är på östra sidan är brant, ända utföre til $3\frac{1}{2}$ 4 famnars diup. Fallets hästighet

ökas af 4 stycken klippor, then ena af
 them stor och the andra 3:ne smärre.
 Utda sunnens sinnebild, hvars flit och
 och kynne ökas och skärpes, men ej däm-
 mes af enwist och oförnuftigt motstånd.
 Wid wästra sidan om Holmen är fal-
 let ej håftigt, utan går mera slutt ut-
 före; then forßen åter, som är måst åt
 väster är långsluttast, men thesse twen-
 ne sista äro dels torra, dels äga liten
 watudragt, alt som watnet i Elfwen
 är önnigare eller mindre.

Utom några få i Elfwen liggande
 Berg, äro the höga Bräddar nedanfö-
 re thesa omnämde Fall, utaf sand til
 5 å 6 alnars diup och therunder ren le-
 ra, hwilka årligen mer och mer affkå-
 ras utaf wårfloden, som flyttar san-
 den til ostadige Bankar uti strömmen,
 ej altid uppå et rum, utan thet ena
 året på thet ena, och thet andra på et
 annat ställe. Til sådane sandbankars
 ökande bidrager mycket, at bräddarne
 äro här sandige, så at wårfloden hållt
 ta then är håftig wid islofningen
 kan så mycket mer skära under och se-
 dan afflölja them, äfwen som Försla-
 ger utan tilredelig grund och samman-
 hang. Man lemnar til en mögnare
 est er

estertänka, hwad skada redan är skedd, och ån mera främdeles tima läser, genom then fruktbara markens, ja sielfwa åkrarnes afskärande på sidorne och Strömmens upfyllande, om ej i tid bot thesfore skaffas. Thet torde kanste stå at hielpas, om man tå Strömmen är lågst afstötte och docerade bräddarne och planterade Pilar, tå så wål Pilträden som pålarne hindra thes skärande stråk at tilfoga bräddarne någon skada. Utom thenna nyttan kunde åfwen the Bankar, som ligga i Strömmen af sielfwa Strömmen af föras, hwarigenom wore lättare at giöra then samma slätt- och segelbar. Then sena efterwerlden skulle sannerligen med et tackfamt sinne påminna sig arbetarnes möda.

Uti thenna Elf, utom annan Elfsist finnes något Lar, och Neindgon til myckenhet.

Jag hemställer til andras skarpsinniga ompröfwande, om ej nyttigt wore at taga thenne under sandmon liggande feta leran, och blanda then samma med sanden uti åkerjorden. Jag må ej twiffa at icke thetta skulle mycket förbättra åkern til ymnigare

gare sådesvärt, än then Åkerman-
nen i synnerhet torre Somrar här tils-
haft at hugna sig utaf. Jag tillstår
gårna at leran på många ställen lig-
ger diupare än at thes upgräfwande
skulle löna mödan, men tror dock at
then på flera ställen ligger så nära up-
emot dagen, at en estertänksam och flit-
tig Landtbrukare theraf skulle finna
bättnad, om thet them enfaldigom wid
handen gofwes och the hade råd och för-
slag ther til. Sent lärde barnen gå,
om the ej wid handen och i ledeband
anfördes.

Från Elftarleby vidare fort til
Gefle Stad är ganska stenig mark, i syn-
nerhet wid Arnås Bruk, Bruks-
Patronen Leyell tilhörigt, hwarest Up-
land ändas och Gestrifeland begynnes,
så at man ej nogsamnt kan förundra sig
öfwer theras idoghet, flit och möda,
som giordt wägen så jämn, som then
nu är: The stora stenhögarne, hwilka
på ömse sidor om wägen ligga, såsom
stora stennurar, och the til wäg up-
fylte myror och giölar, gifwa ther om
thet säkraste witnessbörd. Gefle Stad
är wäl ej til widden mycket stor, men
ganska tätt bebyggd; dock ojämna ga-
tor,

tor, så at then ena gatan blifwit lagd
raf, en annan åter krobug. Huden
therstädes äro måstadelen halsparten
af sten och halsparten af tråd. En
resande kan omöjeligen weta hwar
Torget är, utan at han frågar, så
ojämt och oordenteligt ser thet ut.

Eljest har thenna Staden många
förmöner, hwilka dels naturen, dels
flit och arbete tilbragt then samma,
then ligger wäl belägen, en Å löper
genom Staden, som gior then nyttan,
at alla the saker, som skola föras til
inlastnings platsen, kunna up ifrån
Staden beqwämligen föras på båtar.
Stora Hafwet stöder på $\frac{1}{2}$ mil när, och
en wik thet utur in til Staden, så at
theras Fartyg ej behöfwa längre segla
innom skärs, och Skepparne hafwa
orsak at frukta för någon fara utaf
klippor, hwarmed nästan all skär här
uti Sverige är bespäklad. Hamnen
är wäl ej så fördelaktig, at man kan
strart brede wid Staden ankra eller in-
och utlasta stora Skepp; men så är
likwäl ej warornes försel ifrån the
uti Staden wid Åen belägne Sidbo-
dar lång och obeqwämlig. Til at giora
va. Farten så mycket fördelaktigare
har

har uti senare åren en mudderyrån
 blifwit båg, hwilken med nytta och
 fördel brukas. Staden är ej allenast
 Folkrik, utan ock Folket wälmaende,
 the förnämre idka Handel och Handt-
 wärkhus och thymedelst syflesättia och
 belöna then ringares flit och arbete.
 Tilförande har ej allenast Embeten i
 Staden inbragt winst och egendom, utan
 ock belägenheten wid Hafwet i negden af
 Bergslager och Stapelstads Friheter
 tilfördt batnad och förkofring, samt
 med ut- och inrikes Handelsens armar
 omfamnat Bergslagen med Förlager
 och affättning. Uti these sednare tider
 hafwa Handaslögder märkeligen til-
 tagit: Et stort Tegelbruk, som drif-
 wes med watern: Et Socker-
 raffinaderi hardt nära wid Staden:
 innom thes Staket, et stort Tobaksspinneri;
 Sy- och Spin-Scholar, hwarutinman
 the Förnämres barn undertwisas så wäl
 til egen batnad, sem til lysande efter-
 dömen för the ringare, hwilka jemwäl
 uti slika Lärhus inhämta then konst,
 som med tiden skal skaffa them rikelig
 föda.

Jag hör ej dölja min innerliga
 glädie öfwer Spin-Scholars inrättan-
 de

de på thenna orten, emedan Qwinfol-
kens medfödde slit, Linwärtens hym-
noghet och matwarornes billiga pris,
gifwa oswikeligt hopp om Handastög-
dets fortgång och nytta, enär thet an-
lägges på thet stället, hwarest thes rå-
materia ej allenast växer, utan ock
wårten och sädden förökas och förme-
ras kan. Thenna anmärkningen har
wål ej rum wid Sockerbruket, men
som socker-rör ej ännu wära i Sverige,
så är dock nog wunnit, om igenom
thenna warans upodlande och rafne-
rande af mera än 5000 skålpund Topp-
säcker hwarje wecka, Förläggaren rik-
tas och många fattiga lördas och södas.

Belägenheten wid Siön har ock
upmuntrat Folket at utur Siön skaffa
sig och mångom på landet näring af
Fisk, så at Fiskare-skäret uti thenna
Staden inbegriper ungefär $\frac{2}{3}$ af alla
Borgare.

Sockerbruket therstädes, som till
sin första inrättning måst af Utlännin-
gen köpa Socker-Former till 24 à 30000
Daler Kopp:mt lärer wiserligen gifwa
anledning åt estertänksamme Landt-
män at esterspana, en så sin lera som
ther till betarfwas, hwarigenom up-
fiana

finnaren kan riktas och penningarne behållas i landet.

Til odngden klistwer så then wan-
artiga trappewis, som then ena dng-
den föder then andra af sig, och thet
ena näringsfättet gifwer anledning til
thet andra. Sält thet Land, som öf-
werflödar af idogt och estertänksamt
Folk!

Enär wärktngen wid et wärks in-
rättande äro dyra, then ruda materien
kostbar och affättningen sensfärdig, må-
ste Arbetaren ibland länge hwila, på
thet en stor myckenhet af wahran ej
mätte tilwärlad, ligga Förläggaren
til last, så tröttnar han wid omfor-
gen, ledes wid äfwenthyret, och låter
the köpande igenom dyrt pris få um-
gålla altsammans.

På några ställen utom Staden
finnes en sorte sten, grå och svart,
som brytes och klyfwes uti stora hållar,
och brukas nu at stenlägga gatorne,
men torde jemwäl kunna brukas til an-
nat behof.

Så wida Kroppen är bättre än
kläder, Siälen äter bättre än Kropp-
pen, bör jag ej förbigå at berättat om
thet i Gesle uprättade lilla Gymnasium,
hwa-

hwarest äro 6 st. Lectorer, och en Trivial Schola, hwilka begge lida under Upsala Consistorium. Således är thes stådes tilfålle för en til Riksnyttige syster och näringsfatt hugad ungdom, at lägga grunden uti Theorie och fulkomna sin kundskap igenom Practiquen.

Här är ock Landshöfdinge sätet öfwer thet Höfdingedöme, som kallas Wäster-Norrland, och begriper under sig Gestrifeland, Helsingeland, Medelpad, Jämtland och Ångermanland.

Tilförene har här warit en liten Bicoque eller befäst Slott. Rikets medellöshet har hindrat thes åter upbyggande. Önskeligit wore at thessa skantsen kunde åter blifwa uprättad til förmur för Staden och thes förswar emot någon fiendes anfall.

Bönderne uti Gestrifeland, äro merendels wälmäende, och hafwa på bondesätt tämmeligen wälbygde Hus. Merendels uti hela Norrland äro rummen innan til målade; Folket renliga, så uti thesas ringa kernlösa mat, som uti thesas kläder; the äro mycket bewägne emot främmande, gladlyntare, arbetsammare, hålsammare, starkare och wigare än uti the södrare

orter. Thet förra kommer, tår hända, ther utaf, at the ej så ofra beswåras af främmande och sådane wågfarande, som med otidighet framfara, sig sielswom til last och androm til kropp och sinnes förderf.

Buken är ej thetta Folkets Gud, ty utom något Ost och Smör är the- ras säfvel-föda mycket ringa, och span- nemåls-födan måst af wårsåde, Korn eller Hafra, emedan Rågsådet min- dre idkas ther än uti the södrare Län- der, och ännu mindre och mindre alt som man kommer längre emot Norr, (hwarom jag på annat ställe skal läm- na min berättelse). Här börjar man at rdna twenne' andra thet Norrländ- ska Folkets egenteliga dygder, hwilka ännu klarare lysa ju längre jag kommit emot Norr.

Otrohet och tiufnad äro ofända laster. En resande behöfwer intet lås för sin Cockert, och then ther bor in- gen stångsel och wård om sin egendom. Thenna lastens ofikjaktiga medfölje, tiggeri, är så sällsyn', som blygsel hos et fräckt sinnelag. Then lata upväcker ingens meddunkan, men ålder och bråtl- lighet tränger ej bedia Släkt och be-
fana

kanta om understöd, the gifwa thet o-
 budna, och spara således hvars annars
 qwida. Osanning är then andra la-
 sten, som utur Norden blifwit Landts-
 förwist, om ej någon på långwåga re-
 sor theraf blifwit smittad, såsom af
 frässan; therat följer at til sanningens
 bestyrkande ingen behöfwer anropa o-
 sanningenes fader, in inga edeliga be-
 kräftelser höres ibland Folk, som we-
 ta sig åga nog redelighet, at thesutom
 blifwa trodde.

An en annan frukt af kärlek til
 sanning, then wederstyggeliga smit-
 ran förderfwar ej här the gamlas
 dygder och the yngres sinnen. Dydga
 Den har ej än fått sminka sig med dygdes
 färg.

Landtmännen äro goda Åkerbrus-
 tare och wisa uti sielfwa wärket, at the
 förstå then regeln uti Landthushåll-
 ningen, at ången är åkerns moder.
 På thet at ångarne theruppe i lan-
 det måge gifwa god gråswårt, plöjes
 årligen et stycke ång til åker, uppå
 hwilket första året, utan någon giöda-
 ning sås Linfrö, nästa året Korn eller
 Blandsåd. Följande wintera utkiöres
 theruppå dynga, hålft efter Hästar,
 B hwila

hvilken, sedan then blifwit wäl blandad om wären, sås therutt Hafre, hwar-
 efter och sedan thet är affkurit, lägges
 thetta til ång och kallas swahlejord. Så-
 deswärten betalar arbetarens möda,
 och sedan betalas giddningen i 6, 7 och 8 år,
 igenom ymnigt och fett wäplings gräs.
 Uti these ångslyckior, som hwarje
 granne i Byen har särskilt stånd ifrån
 the öfrige Byamännen uti rätta solstif-
 ten, har hwar och en sin särskilta Hölada.

Sällan ser man åkrarne ligga uti
 et fält eller tegeskiften, utan alt fläcke-
 tals, alt som marken är fri för sten,
 fet och bördig, eller hwar och en Uboo
 hint intäppa och upbräta något sig til
 gagn, hwarwid the särdeles leta efter
 lerfläckar. Härstädes brukas meren-
 dels en Häst för plogen; men aldrig
 Oxar.

Wore här mera Folk, så kunde ock
 mera mark göras fruktbarande; ty
 många platser såg jag ländiga til åker,
 många måsar, af hwilka fast somlige
 woro uprögde til ång, så woro dock öfrige
 delen ouptagne. Jag wil ej ther-
 med säga, at ehuru mycket Folk, som
 skulle hitkomma thet dock kunde blifwa
 så bebygdt, som Upland och flere folk-
 rika

rika Län; ty en stor del af marken består af ofruktbar nog stenig sandmark, öfwer hwilken matjorden war uppå högderne en tum tiock, sällan mera, så at, i fall kogen blefwo afdrög, föga förhoppning gifwes til en mödan lösnande gråswärt, dock tror jag at som mångestädes funnos dålder, hwarest wärte ej allenast mycket, fast ån groft gräs, utan ock frodwärta Ahle-Björk- och Runnträd, samt widebustar, så skulle these ställen kunna gidras mera bördige och nyttiga, om allenast en större myckenhet af Folk funnes, ån then som hinner sysselsättas med swahlulandens och the öfrige få ångiars bårghel.

Födan och utlagor förwårfrwar Folket sig något med åkerstiötsel, spannemåls affalor samt fiskie, något mera medelst bostaps stiötsel, smör och ostfålgning, på somliga ställen med foror wid Bruken, men måst med linsådden, hwaraf theras flitiga Qwinfolk spinna och wåfwa stadiga och jemwål tåmmelig fina Lårster; Hampa säas ock på många ställen i Wester-Norrland, hwaraf Busdaner förfärdigaas, just icke så god som then nu wåfs i Stockholm, men likwål kan, och wårkeligen nyttias

then, til Segel at the Norrländske Fars-
thg, til Tält och til säckar, hwarwid
then förmonen är, at om then ej är så
tät och fast, som then borde, så är then
dock gagnelig til thetas behof.

Som Bönderne ej allenast här i
Gestrikeland, utan ock öfwer hela Norr-
land mycket idka Boskaps skötsel, så
hafwa the ock beslitat sig om en art Bos-
kaps Creatur, som fast än the ej äro
mycket stora, så milda the dock rätt
mycket, och til thenna arten äro the
komne, ej thymedelst, at the them ifrån
andra orter förskrifvit, utan medelst
thet goda fodret och hulda skötslen.

Om wintern är thetas Hö nog fett,
halmen efter wärsåden bättre än rågs-
halm, och om sommaren samlar thes-
ta slitiga Folket ca myckenhet löf af
bidrål, ahl, runn och wide, som torlas,
förwares och om wintern ibland agnar
förpes at Boskopen med warmt watn
i stora Kaar, som ständigt stå i Fåhuset.

Om sommaren nämnes ej Bonden
utbeta hwarken gården, swahleland el-
ler täppor, ty thet sparar han til slät-
ta och winterfoder. Men som ågorne
äro widlöftiga, så äro på utmarken in-
rättade en eller flere Fåbodur efter Å-
boens

boens tarf och förnödenhet, tit Boska-
pen hela sommaren öfwer drifwes och
betar.

Fåbodar äro: Fåhus och en eller
flere stugur för Folk at bo och förwa-
ra sin mjölk, smör och ost, bygde i sko-
gen wid sådan mark, hwarest godt bo-
skapsbete är, ther har marken efter
hand blifwit uprögd til hagar, ångar,
ja ock på somlige ställen åker. Tit
drifwes Boskapen om sommaren, ther
går then i bete om dagen och om nat-
ten, antingen i fällor på the ångstycken,
hwaraf med tiden skal blifwa swable-
jord, dels i Fåhus, på thet then fal-
lande giddslen må samlas til then ther
warande åkrens behof.

Under thet Boskapen är ther, sht-
tar ock gemenligen Bondens måsta Folk
med tit, så the antingen rödia up me-
ra eller stänga, bygga, eller laga til
swedieland, eller barga hwad ther wu-
rit, eller försärdiga slögderwärke samt
spinna och wäfwa; Qwinfolken wid
höbärgslen gå äfwen så wäl ut med Lija
som Manfolken.

Utom Fåboskap äro ther jemwäl
nog Getter, men litet Får och af grof
ull. Swinen gå och föda sig måst på

Stogen hela sommaren, så at man alt för sällan skal se något swin hemma wid byen, men om wintern födas the gemenligen med bark. Ibland har hela byen samfalte Fåbodur, ibland hwar Bonde särskilt.

The Bønder som bo nära omkring Bruken, kunna wäl i anseende til för-
 tiensten med foror, hålla någre flere Håstar, men eljest hålles then ordnin-
 gen at Bonden emot hwarje nionde Ro håller en Håst, så at man sällan på et helt Mantal finner 2 stycken Håstar, hwilka äro wid påß 9 qwarter höga, ej högre, om icke någon enda, som är alster efter Hingstar af Finska Cavalle-
 rie Regementerne, hwilka under sidsta Kriget woro inqvarterade i Wäster-Norrland. The äro starkare än Roslags Håstarne; I Helsingland äro the lika store, men starkare; I Medelpad äro the smärre, men ännu starkare, särdeles uti Niurunda Socken, hwarest finnes the starkaste Håstar af hela thenna negden; I Ungermandland äro the lika små, som i Medelpad, men afsta-
 ga til styrkan, alt efter som resan sig strålt, så at i Åsehle äro the aldra swagast, ehuru the dock äro starkare än

än Uplands, ja starkare än Roslags
Hästar.

These Väster-Norrlands Hästar
äro af besynnerlig wårt, tiocka hufvud=
den, små öron, måst feta ögon, breda star=
ka swinhalsar, breda bringor, smala bog=
gar, något lång men tiock bohl, länden
kort emellan lummfen och sweiffen, men
tiock öfwer koret och senig at lårens
öfwer knänen äro benen långa, men un=
der korta, smala, måst utan hofskiagg,
korta kiäglor, små hårda hofwar; rena
Hästar, tiock sweiff, mahn och tofs, sä=
kra på sina fötter, jemwål ofkoddade, säl=
lan styfmunta, skiena aldrig, ehuru
långa och branta backarne måge wara.
Jag twiflar uppå at någon, af these
Hästares wårt kunde döma them äga
så ansenlig styrka, som the likwål haf=
wa; tror förthensful at the hämta sin
styrka måst utaf thet feta gräset, som uti
hela Norrland växer; ty ther Hästar=
ne äro starkast, är betet fetast, så at
ofta hände tå wi ännu woro i skogen
kunde kännas at wi til någon ång skul=
le nalkas, utaf then söta wäpplings
lukten, som förut mötte oss.

Man ser ock sällan at the Hästar,
som föras ifrån Norrland neder til

Stockholm behålla sin fetma och styrka thet första året, då the måste smaka på thet gråsslaget, som kring om Stockholm wankas, utan blifwa gemenligen magre och swage, åtminstone komma the aldrig til then styrka the haft, uti thet landet, hwarest the blifwit upfödde. Men theremot ser man at Hästar, som af Boreås Boer upföras, ehuru the sägas blifwa suka första året och få durcklopp om the ej sparsamt födas med thet feta Hödet, dock sedermera mycket tiltaga i styrka. Then som wil tänka på Stuterier och Håsteartens förbättring i Sverige, kan här hafwa anledning at öfwa sit ädla kynne, då honom jemwål tilkommer at estersinna om thesa Nordiska orter skulle gidra racen mindre i fall stam til Stuteri af stort slag upföras skulle.

Ehuru man merendels hela wägen ifrån Gessle ända til Herönsand, ser Hafsstranden, wikar och wilda sidn, så har naturen dock tyckt at theenna wättning ej gidr tilfyllest, utan har jemwål welat uti Fogarne förlägga angenäma Insidar, smärre och större, men måst alla rika på fet och rensmakande Fisk, Giäddor, Braxen, Abborrar, Möra

Wörter, ibland Rudor, sällan Äl, aldrig Kråstor, aldrig Gids. Omkring hwilka merendels war Löfskog, och små wälbelågne med gräs bewurde dålder. Thesta hade måst alla utlopp, hwaras, enär många blifwit förenade, wärte strömmar och forfar, hwaruti Lax och Tjd finnes.

Sidarna äro merendels så högt belågne, at uti thetas utlopp, Nwar- nar och Brük kunna byggas, många äro uppsatte, flera kunde drifwas om allenast mera återskidtsel sysselsatte the förre, och the senare ej betarfwade hämta Malm och Tackjärn långwäga ifrån, såsom ifrån Utö, Mora och Lindes Bergslager.

Skogen uti thetta Landet är på somlige ställen nog stor och tienlig til Timmer, men måstadels klen och swag, dock gammal och med mycken last bewårt.

Emellan Gästgifswaregårdarne Hammarånger och Skog, som är 3 mil, war ej mera än et enda Matlag, et Skatte Cronotorp med en fiskerik Sid, ut med then lilla rännen och broen, som är rånare emellan Gestrifeland och Helsingeland. Torpets ågor sträckta

sig uti bredden $\frac{1}{2}$ mil utåt Landsvägen och i längd tvärt öfver then samma 1 mil. Then skogen som är söder om thetta Torpets ågor är en Sockn-Allmänning til Hammarånger, och på Norresidan likaledes til Skogs Sockn, således har hwarthera ther af $1\frac{1}{4}$ mils längd och 1 mils bredd. Härstädes röntes åter hwad affsaknad på Folk hindrar et Rikes upkomst, ty fast än största delen af thenna vägen bestod af sandimo bewårt med gamla laswourne Tallar, så funnos dock sidar och kring om them, baldet med löfskog och gräs.

Emellan Gästgifswaregårdarne Skog och Söderahla är et Färgefund, som har namn af Socknen och heter Söderahla Färgefund, hwarest är et indrägtigt Laxefiske och utlastnings plats, för the ofwansföre belagne Stångjärns Hambrars Järn, som sedan måste föras landvägen til Söderhamn. Idoghet nyttiar the ställen som then oskyldiga naturen framwisar. Dygden spritter fram wid alla lågliga tilfällen, men last och okynne sträfwar så länge emot GUD och natur, at then sluteligen kommer wid sin högd uti fällan, äfwen som Laxen i strömmen.

Här

Här ofwansföre är en slätt, hwarest Helsinge Regimentet har sin Samleplats.

Man må ej föreställa sig när man först kommer uti Helsingeland, at få se annan mark än uti Bestrikland; ty här är then uti början, äfwen så wäl som ther, om icke ännu något mera, stenig och onyttig, föga annan förändring kan man märka, än at backarna blifwa större och beswärligare.

Jag nämner nu allenast hurudan största delen af marken är, och wil ej förorsaka then tankan, som woro all marken likadan, ty då kunde ingen therstädes af Åkerbruk nära sig som likwäl skier. Dock äro somlige Socknar mer fruktbarande än andra, ty man ser här hwariehandas Jordarter, sand, sandmo, sandmylla, stendör, tall och skogsmo, sandblandad lera, lermylla, fet och hård lera, Kiärgjord, ja ock på få ställen svartmylla, stora skogar, steniga negder, flata och slåta mäsar, större och smärre insidar måst af sandbotten, men ock understundom af gyttiebotten. På then negden ut med hafwet hwarest wägen sig sträcker, synes wäl at fordom nog Timberkog varit,

warit, men så är then nu måst utödd, och har lemnat rum åt Gran=samt hwarjehanda Lösskog.

Ej eller bde om min berättelse när jag talar om en Provinces egenkap såsom skiljaktig ifrån en annans, then tankan hysas, som wore wid gränsen en twär åtskilnad til seendes, nej thet aftager och tistager småningom. Jag påstår twärt om at naturen intet gör några hastiga språng, utan förändrar småningom märkens skaplyne, jag påstår likaledes, at som jordbruket och lefnadsfättet i et Land följer af menniskians tycke, man lika så ibland folk och grannar, som plåga umgånge, ingen hastig förändring kan märkia; emedan Kropparnes beqwämlighet eller oskifflighet är en påfölgd af spisnings arten; men sinnelaget, maneret at tänkia, omdömmet, och färdighet til slögder kommer af upfostring, wana och behageliga efterdömmen.

Folket uti Helsingeland äro til wårten tiocke, groflemmade, starke at giöra tungt arbete, men sällan wige, nog snälle at fatta, idoge, och i synnerhet beqwäme til handeslögden.

Theras Åkerbruks maner är helt åtskilligt ifrån thet, som brukas härkring Stockholin; ty som the måst så wårsåde, så bruka the ock måst ensåde, undantagandes $\frac{1}{2}$, 1, högst 2 Tunnilands åker som hwar Bonde ämnar til Rågsåde, och äro förthensful theras Åkrar i Helsingland så sönderdelade och stängde med giärdesgårdar, at the likna mer Enkiöpings koltåppor, än en Landtbygds igenom tegeffisten delade åkrar: hwarje Wår plöjer Bonden sin åker, dock med en lätt Håsteplog, then delen som lemnas til Rågsåde snedes och kiöres så ofta om Sommaren, som Bonden hafwer tid, dock så, at altid sedan han med plog eller trådestock wändt jorden, så harfwar han igen then samma åtta dagar ungefår therefter. Åkren är fet, ty måste then ofta kiöras om ogråset skal utrensas. Han är merendels lös, ty kan then kiöras utan at Bonden behöfwer wänta på trådesmust, tunnelanden äro ej många; ty hinner han thetmed.

Rågsådden är then som folket minst nyttiar: Korn, Blandsåd, Hattara, Arter, Lin och Hampa äro the-
ras

ras förnämsta sädder. Linet sås här ej allenast på swahleland och the stäl-
len, som upplöjas til ständig åker,
utan ock hwarest lerjord är på sielfwa
then wanliga åkren och wärer frodigt
och långt.

Giödslen tidres ej ut om Som-
maren, ty då står säden på åkren: ej
om Hösten, ty då skola Creaturen af-
beta stubb med mera, utan om Wä-
ren uti sista föret, therutaf winner
jorden at sommarhettan ej utsuger
musten innan then blifwit nedkiörd,
och at winterkiölden ej utlakar. Om
Wären sedan giödslen blifwit sam-
lad, är then ej brunnen, ej så stark,
men mera til lastalet, förthen skul
giödes ock åkrarne tunnare och oftare;
kan ej eller then obrundna dyngians
fetma så snart nedsilas uti then lösa sand-
jorden, som om then woro wäl brun-
nen och thes salt således lätt af regn
och wärwattn uplösd: dock finner
man här i orten at åkren giödes nog
ofta, ty här är liten åker emot nog
ång, hwaraf thet kommer at säden
wärer för frodig, blir sent mogen
och fruser ofta af; thesutan tycker
Landtmannen at han har större båt-
nad af swedieland. U

Åkerbruks redskapen är, på några små förändringar när, lik thet somkring Stockholm brukas, undantagandes, at thet är lättare, efter jorden ej är så hård, och har jag thet ej sedt någon wält.

Sådesbärgnings = sättet jemtwäl likadant, med Lia eller Mejehand: inga Handskiärer såg jag thet brukas, ehuru wår nederresa skiedde under thet tiden.

The bruka ej at sättia thet skurna såden i skyl: liknar thet sig til klart wäder, så trådes kiärfwarne korswis på en i jorden fastsatt stöd, af ungefär 3 alnars längd, och öfwerst uptrådes en kiärfwe omwänd med axen neder at som täcker altsammans: får såden således i uphållswäder igenomblåsas i 2 dygn, så föres thet i Lada eller måst Rija och tröskas med wanliga slager. Men liknar thet sig til regn och spillwäder, så hemkiöres såden straxt af åkren och uplägges på thetas så kallade Håfior.

Håfior äro en art af perpendiculare Ertgalgar, hwarest twärstängerne ibland gå igenom the uti Stolparne hugne hål, men merendels består
 hwar

hwar stolpe af twenne tråd ihopbundne med wida widior, så at twårstängerne kunna flyttas högre och lägre: på thesa Håfior lägges såden åfwen som i Magist: Stridsbergs Wäderlada. På then understa stängen något ifrån jorden lägges et hwarf af sådesband, ibland af lös såd, hwilket tilhoppa klämmes af then påfalte stängen, så et hwarf med såd, så en stång och så vidare til en högd af 3, 4 å 5 famnar, men öfwerst lägges halm til betäckning. På then öfwersta stängen som alltid ligger fast, är en wippgalga af en twårstång, hwars ena ändan är fastbunden med en widia wid then andra twårstängen at räkna up ifrån, och igenom then andra ändan är et hål, hwarigenom et rep trådes, med hwilket sådesbanden kunna uphissas, endå såden är så högt lagd at Karlen ej hinner then uplysta; thenne wippgalga kan efter behofwet flyttas åndalångs ut åt Håfian. Uti these Håfior kan såden ligga osskadd så länge man wil, och i hwad wäderlek som påkommer, oaktat then ej har annat tak ån et hwarf med halm. Sådane Håfior brukas jemwål särdeles Norr om Herndsand til Höets torlkande och förwarande i stället för Hölador.

Med

Med Håbårgssten går här senfärdiga
 gare til, ån i the södra länder, ehuru
 och så Qwin=som Mansfolk bära Lijan,
 jag wet ej om mycken sten och the i ny=
 røddior qwarstående stubbar nödgat fol=
 ket i första början at upfinna en sådan
 art af Lijar som jag wid Usehle Lapp=
 mark beskriwa skal, men nu är wanan
 allmän, jemwål här i Helsingeland at
 betiena sig af them, dock af något län=
 gre Lijblad eller järn, hwarmed ången
 lika som rakas. Sedan Hødet är kullfält
 förmiddagen räffas thet eftermiddagen
 i Helsingeland i hwoim, på andra stäl=
 len bredes thet tunt i Qador eller torfas
 i Håfior, sedan inlägges thet, men i öf=
 wersta delen af Ungermandland och i U=
 sehle, står thet i Håfior på utångiarne
 tills thet hemkøres om winteren.

At gråfwa diken i sina åkrar låret
 ej ifrån ålder varit brukeligt i Helsing=
 geland, the stycken som äro på bakknö=
 sar belågne, hwarken betarfwa eller kun=
 na dikas, men ibland thet som låglant är,
 har jag sedt många nya diken, hwarwid
 Bonden brukar then slit och Hushåll=
 ning, at torfwen thet if sammanlägges
 i höggar at ihopbrinna och utbrede sedan
 til giöddning på åkren. Finnes wid hans

åker någon tufwig mark, så åstfiäres then med et järn något större än the fring Stockholm wanliga torf-järn, thet afskurna lägges likaledes i högar och sedan på åkren, men sielfwa marken upplöjes antingen til åker eller swahleland.

I Helsingeland åfwen som i Gestrifkeland och then öfriga delen af Wäster-Norrland, som wi igenomrest, ligger Boskapen hwar natt hela sommaren wid byen eller såladorne, ibland i fällor eller på swahlulanden, men måst i husen.

Then så kallade frosten eller ruggan begynner här märkeligen wisa sig än uti Gestrifkeland och tiltager alt mer och mer ju längre man kommer emot Norr. Hwad frosten är får jag tilfällle wid Åsehle Lappmark at omröra. Ruggan åter är af samma skadeliga egenkap, med then åtskilnad at rugga lägger sig rödbrun på sådesaren, och hafwa estertänkiamne Landthushållare anmärkt, at ruggan wankas blott på the ställen hwarest mineral-kiällor finnas i negden.

För then olyckan äro Folket säkra när dimba upstiger om qvällar och nätter, så at the klara nätter förorsaka härstädes åtminstone ångslan hos Bonden,

om icke aldeles skada och miswärt på åren. I Julii och Augusti månader hafwom wi på resan många gånger om dagen warit plågade af hetta och om natten af kiöld. Då wi wandrade igenom then skogsrika dällden war kiölden starkare, uti skogslösa dällder alt mindre och minst på afrögda högder. Lemnar förthen skul til the mer kunnigas estertänka om icke här i thesa Nordiska Länder afrödningar wore högstnödiga och borde befrämjas.

The ringa antal af inwånare som landet härstädes har, hafwa giordt alt hwad the hunnit, ty thesas mästa rågsädd består i swedieland, hwarest rågen åtminstone förledit är gaf lång halm och mycket digra ar, men få arbetare kunna ej mycket uträtta. Kanste om Folket upmuntrades til at uptaga nybyggen, åtminstone at til afgiärda hemman upodla the större fåbodar, skulle åkerbruket ansenligen föröka och barnen stigitare sköta sin fädernes jord. Men emedan Hemmanen ej få i sinä delar klyfwas, och på gamla bohl-byar at afgiärda nya Hemman är owanligt, så kan ej mera än en Son komma efter Fadren, så the andra som ej få några andelar, ej eller winlägga sig om hys upbru-

brukande, utan gifwa sig til Båtsmän. Uti wiß måtte kunde jemwål theße giora Riket gagn om icke wanligit woto at sedan Bondedrängen lärdt uppå Norrlands skutorne blifwa god Båtsman, betingar han sig i Stockholin på the Fartyg som segla utomlands, hwarwid mera år til at winna, kommer han utomlands, så hånder oftast at han begifwer sig i tienst på främmandes Fartyg och sedan ser han sållan eller aldrig sit Fädernesland.

Nog äro hålsosamma Förordningar utkomne som förbiuda Folkets flyttande utur thetta Län, men hward förmar Förordning, när hwar mans egen nytta retar estertanken til thes luren drejande? och hward uppsikt kunna så Embetsmän hafwa uti et så widlöftigt land? så länge et sår är i menniskio kroppen o låkt kan hålsfosoten igenom ingen låkedom botas: så länge widebusken har sin rot i jorden, så hielper intet hward han tophugges.

I en fri Regering kunna aldrig the Förordningar efterleswas, som hafwa smal af twång. Här ligger siukan uti Bondedrängens förtwiflan så ej mer än en son får nytta af sit arbete om han
bru-

Brukar sin Faders jord; the andre sönerne måste tänka på annat näringsätt, hwaraf landet har minsta vätnaden. Men på hwad sätt thetta kan botas, utom hwad jag redan förmålt, är ej mitt gidsromål; mit är här endast at berätta hwad jag anmärkt om folkets och landets art.

Then wanliga frosten lärer utan twifwel warit en af the gamlas beweckande orsaker, hwarföre Byarne blifwit på högder anlagde, och at redan the gamle thet giordt är bewisligt, dels af små ättebackar som på många ställen finnas wid byar, dels af en del Kyrkiors belägenhet.

Frosten och then theraf timande miswärt har ock nödgat Folket at skaffa sig annat til föda, the hugga full Tallar, mala af then bruna barken, sedan afflå the then hwita som är näst til trädet, then the på Håstior torka och sedan hemkiöra, badstugutorka och mala, wid goda sådesår tienar then til god spisning åt swinen, wid miswärt-år blandar then wälmaende bark och korn tillsammans til bröd, men then fattiga blandar bark och agnar, som jag med egna ögon sedt bakas och ätas, ja ock sielf kiändt thes fräna och torra smak. Doct är Folket starkt och hålsamt,

samt, til åfventyrs af sin ost och smörföda.

Flors Linne-Fabrique är belägen $\frac{1}{2}$ mil ifrån Söderahla Färjesund, uti Väst til Norden.

Ther arbetades utaf landsens barn, som ej lärdt längre än 3 å 4 år så wäl och härdigt, som om the länge therutinnan warit öfswade.

Uti thenna Fabrique wäfwes ej allenast Lärfter, finare och gröfre, Tråstrumpor och Nattmyxor, utan ock Tyger til kläder, slåta och blemerade, grof Nattelduk til sparlakan och gardiner, samt thet som ännu mera är Damasc til duktyg och så fin dräll, som then hwilken utifrån blifwit förskrefwen, the som köpt af the i thenna Fabrique tilwårklade waror hafwa berättat, huru the ej allenast warit wid wäfningen ojämne, utan ock swaga til styrkan. Jag är ej sinnad thet at neka, utan allenast at säga orsaken thertil.

En ojämnr värma och ojämnr fuktighet i rummet, är ej allenast orsaken, utan ock then största olägenhet en Linwäfware kan hafwa, så länge han uti sit arbete är stadd, ty som wäfstolarne stå med ena sidan wände åt fönstren, så

hån-

händer när rummet är varmt, men väderleken fuktig, at then träden som är närmast til fönstret och emottager then med drag inkommande fuktighet behåller sin tilbörkliga längd, men åter the andre trädar som äro in åt rummet torkas och blifwa således längre, hwaraf ränningen blifwer osämn, then ena ändan och sidan kortare än then andra, samt således brister wid wäfnungen, hwarutaf följer så wäl at då ändarne ofta klyttas, blifwer wäfwen swag, som ock at sedan under nyttjandet wid ofta omskiften af fuktighet och torka då ränningen olika spännes, måste then på enthera sidan brista.

At så en jämn värma och väder-
 skifte uti et wäfnings rum, kan wäl på
 thet sättet til en del ske, at man har
 varmt wate uti rummet. Then fukti-
 ga ången, som af wate stiger, kan nå-
 gorlunda bibehålla träden wid en jämn
 uttänning: men som thetta sättet ej giör
 tillfyllest, särdeles enär solen på någor-
 thera sidan skiner in, hwilket ej kan för-
 rebyggas, emedan ju liusare et sådant
 arbetarum är ju beqwämare är thet
 för arbetarena, så har then ther waran-
 de Directeuren Bennet i then therstädes
 afhålde sandbacken låtit gräfwa wärk-

städerne under jorden, och fring om the hus som redan tilförene warit upbygde, giöra höga och breda mullbänkar alt til fönstren, them han låtit fylla närmast til wäggen med nåfwer, måssa och liung, och sedan med sand, sist öfwertåkt them med torf, hwarutaf the ständigt behålla en jämn fuktighet som endast bidrager til at hielpa thet, som wid thetta arbetets godhet härtils kunnat fattas.

En Smed tränger til goda tänger, en förnäm Landthushållare til årliga och förståndiga Fogdar, en Regent til wisa Råd och förståndige Ambetsmän: gidres ej sådant wal, så tilfaller Husbonden ej allenast et odrägeligit besvär, utan ock en säler skada. Men thenna sanning rånes aldrasnarast wid Fabriquer hvars grund är affättning, komma the under sådane Måns direction, som sielfwa ej af grunden förstå arbetet, så faller then tilwårkade waran i wanrykte, och kan med intet förslag, ingen omsorg, repa sig på långlig tid.

I et Land som redan hågnar Fabriquer, såsom en af Rikskroppens starkaste senor, wore öfwerflödig at omröra the förmoner som genom Fabriquers inråttande tilflyta, utan allenast berättu
huru

huru jag här såg et uppenbart bewis thet så wäl the som arbeta wid Fabriquer hafwa sin rikeliga föda, som ock thet ther omkring boende folket, et säkert näringsmedel: uti hela Helsingeland spinnes en skön och fin tråd och wäfwes godt Lärft, sedan the af undervisning och öfning lärdt, hwad wid Linne-handtering egenteligen bör i akt tagas.

Uti Söderhamns Stad, som är 2 $\frac{1}{2}$ mil therifrån Öster ut belägen wid skön, finnes knapt något Hus så hos ringare som förmodnare, hwarest man ej skal se wäl giorda spånräckar, wäfstolar och Folket uti ständig syfla, hwarigenom the förwärfwa sig sin näring, betala sina utlagor och må wäl uti sina hus; ehuru spanmålen gemenligen ther uppe i Landet är nog dyr.

Ja, jag såg wid Fabriquen tråd så fin som then Hålländska, spunnen af Bondefolket och blekt på Fabriquens bleke.

At thetta är wärkan och frukten af Fabriquen, kan theraf bewisas, at thetas Lin-sånings maner nu är lika som förr, men the hafwa lärt sortera Linet til gröfre och finare arbeten, lärt händigare sätt at spinna och wäfwa, så skhudesam

belöning för sitt arbete, och kunna gifwa
Lärstet en god blekning.

När inwånarena uti et Land kunna
uparbeta och förbättra thet naturen
them lånar, och thymedelst sielfwe staffa
sig sin förnödenhet, samt öka sin wäl-
māgo, kan en ömsint Landsman ej an-
nat än innerligen frögda sig öfwer sina
medlemmars tiltagande styrka. Then
nödwändiga påföljden ther af, theras
tiltagande uti oförtruten flit under mö-
dosamt arbete til enskylte Hushålds för-
kofring i egendom och folkrikhet.

Estersinnandet och nyttjandet af fle-
re indrägtige näringsmedel, hwar-
bland åkerstiötslens förbättring och ut-
widgande är thet säkraste; then almān-
na dråtslens förökande härigenom; så-
dant alt jager jag bör wäcka hwar redlig
Swenskt Man til kärlek, tacksamhet och
alt gidrligit medarbete, så långt hvars
och ens pund, krafter, råd och ämne
thet tillåter.

Söderhamns Stad är i anseende
til omkretsen ganska liten, bygd wid en
ärennil emillan två bergäsar; sållan ser
man ther något Hus bygd på annat sätt
än Böndernes ther omkring; och tilfö-
rene har then som rödfärgat sitt Hus ä-
dra-

dragit sig namn af högmödig, en af
them förhatelig last.

Och har intet högmödt sig un-
der sielfwa hatet hos them, emedan fat-
tigdom hindrat at gidra thet samma.

I gemen at tala, har Folket thes-
städes haft uti theras lefnads sätt ej an-
nat affeende, än, at genom sådane slög-
der, som thet varit wanlige förskaffa
sig sin utkomst; hwad öfwerflöd i mat
och kläder är, hafwa thet knapt förstådt,
åtminstone synes ej hos them någon bö-
jelse thertil. The klåda sig med thet the
sielfwa kunna tilwårka, och åta sådant
som af andra Städers Inwånare kal-
las slät spis.

Men tiden som alt förbyter, lärer
ock förändra theras sinnelag, önskeligit
om then förändring skiedde til godo och
ej til ondo. Tecken til bägge finnes här.

At theras förre enfaldiga spinning
och wåfning blifwit förbättrad, upwäc-
ker fågnad: at Sewärs Factoriet bibe-
hålles, hoppas man: at Handeln tilta-
ga må, önskas. Dock hindras både si-
sta, thet ena af dagelig tiltagande brist
på kohl, thet senare af sielfwa Stadsens
belägenhet ifrån sidn, och begge af thet
ringa åker-skidtslen i landet, som gidr
bröds

brödet dyrt, fast såfwel-warorne säljas
nog billigt.

Sådan hafwa inwånarena förtient
sig, dels med snide til Factoriet, dels
med fiske, et alla Norrlandsta Städer
gemensamt näringsmedel, dels med li-
ten åkerkidtsel och nyttjandet af the små
hagar och wretar hwar och en uptagit
i then ther omkring belägna otacksama
jordarten, så at ingen inwånare therstå-
des syflesätter sina händer med et slags
arbete och sit hufwud med estertanken
om thet ena arbetets bättre drift: en is-
från et fattigt land oskiljaktig olycka.

Gewärs Factoriet härstädes, är
wål et af the äldsta i Riket, men har
dock ej ännu hunnit til så stor fulkomlig-
het som andre, i synnerhet Jönkidinges
Factorie; men får arbetaren blifwa ens-
dast thermed syflesatt, så at han ther-
wid kan hafwa sin föda, lära och thes
estertanka, hog och snille dras.

Thet sköna Bår-och Tågwärk som
härstädes är upbygdt och drifwes af et
enda hiul, är et af then dyra Polhems
arbeten. Nogsamt berömt, och thes
fulkomlighet nogsamnt bewist, när thet
är et alster af en så stor Man.

Kyrkian som kallas ULRICA E-
LEONORA är tämmeligen wäl bygd,
beprydd med någre Zirater, hwilka äf-
wen som hwalfwet äro af trä, och för-
thenfull ej kostbare, dock angenäme:
männe ej sinlige genom sinligheter bö-
ra dragas til thet goda? Så jag war
ther uppe arbetades uppå et Uraelwårk,
som jag med trygghet kan försäkra blif-
wa et utaf the bästa som här i Riket fin-
nas, i anseende til sammansättning, star-
ka och skära toner. Utom the i Ura-
wårk wanlige stämmor, woro under ara-
bete vox virginea, som är spåbare än
vox humana och Fleute traversiere stäm-
ma, hwilken senare som til en del war
färdig hade så godt liud, at så thenna
stämman brukades kunde näppeligen
uti Kyrkian annat höras, än bläste nå-
gon uppå en ordinaire och wanlig Fleute,
i the toner som ej gingo öfwer eller un-
der Fleuten.

Byggmästaren til thetta Uragwårk
heter Daniel Stråle, som wårkeli-
gen förtienar at för thet almånna be-
römmas, och om jag tör säga, borde ni-
ta någon belöning för the nya wackra på-
fund, han uti thetta Instrument afordt.
Han är, en saktmodig och i accordet bil-
lig

Hj Man, lærer och följakteligen gå med honom som med Handtwärkare, the ther ej weta at omåtteliga skryta af sit arbete. En del menniskior äro så lyckeligen födde til werlden, at om the allenast weta låna något af utlänningarne, lägga litet thertil af sit eget hufwud, och sedermera föregifwa sig sielfwe wara upfinnare til altsammans, så belönas the, endast at thetas medborgare en gång måge lidwa sig fria ifrån thetas ständiga klagerop öfwer en them försköjande afwund och tryckande otacksamhet.

Helsingeland sträcker sig sedan til et litet Torp eller Hwiloställe 2 mil Norr om Snarp Gåstgifwaregård, warande på thenne wägen Norrahlabygd, Knångers Kirkioby, Notånger, Sanna, Hwia, Wattringa, Harmångers, Getterdahls, Snarps och många små andra bygder, hwarest til en del war god lerjord och ibland litet svartmylla, men eljest är then marken som synes wid Landsvägen, måsta delen stening och owanligt backig, sielfwa jordmonen består måst af sandmo, pinmo, stendör på högder, skogsjord i dälber, många och stora måskar, särdeles emellan Hwia och Sanna, skogen af gran och

och gärtall med några lösbusskar här och ther, dock emellan Norrahlä och Iggesund $1\frac{1}{2}$ mil, emellan Hwia och Harmånger måst wacker Tallskog.

På åtskilliga ställen ut åt hela wägen, särdeles emellan Iggesund och Sanna $1\frac{3}{8}$ mil, såg man mycken lapis violarum spurium, tror ock at någon järnmalm skulle finnas om någre förståndige malmletare dirändes, hwilka ej allenast kunde skaffa en stor nytta för the redan anlagde Järnbruken, utan ock gifwa anledning til fleres uptagande, hwartil skog och wattufall gifwa hårlig anledning.

Staden Hudwiskwald emellan Sanna och Iggesund, som åfwen uti Helsingeland är belägen, tillåt tiden ej at widare bese, ån at jag wid förbiresandes det allenast hade tilfålle betrakta thes belägenhet på en smal udde emellan salt-sjön och en insjö Hudwiken, har en god och diup hamn och således til handeln beqwämare ån Söderhamn.

Thenne Stad är åfwen ganska listen, och som mig är berättat, skola inwånarena på samma sätt som uti Söderhamn wara bögde til fiske och handaslögden, förfärdiga ock en myckenhet Tråstolar, them the til Stockholm försända.

Sant

Sant är thet, at trångmål är stundom moder til nya påfund, och at torkighet retar en idog och estertänksamt menniska til hwarjehanda lofliga näringsfatt, men om sådant tilstånd länge råcker, blir knapt then med swaghet bekämdade menskeliga naturen fri för förtwiflan som föder af sig mera ondt i framtiden, än thes början åstadkommit godt.

Några Nishumblegårdar såg jag ut åt wägen, dock alt i sol-ljån af bäckar alt ifrån Gessle til Sundswall, men sedan ingen mera, undantagandes wid et litet Heman ut med Niurunda Elfwen.

Wid upresan war wid Snarps Kyrka en liten marknad, hwarest nog köpande och säljande woro församlade, men ganska litet waror. Som thetta är en af the Norrlandska Stådernes bytesplatser, så köptes här nästan ingen ting för contante penningar, utan handeln therstädes bestod dels uti barattering, dels at inkräfwa af Bonden thet som han är Borgaren skyldig är, för förut borgade waror.

Thenna arten af handel är jemmät et ibland the många hinder til Norrlands upkomst. Jag säger ej utan skäl, Norrland, emedan alla Stådet jag i
 thetta

thetta land igenomfarit bruka en och samma art af handel, fast än warorne äro åtskillige.

Om wintren tå Bonden trånger til Såd, Tobak, Kläder, om wår och sommar til Salt, litlagspenningar, Zern etc. Så borgar han thessa waror hos Borgarne: är hans förmögen=och riktighet allmänt bekant, så får han hwad han betarfwar emot försäkran at gifwa wid bytningsplatsen Smör, Lin, Fisk, Lårst, Strumpor, Ost, Slakt=creatur, och sedan wid föret tiära och somligstädes bråder, emot tå gångbart pris; men är han ej therföre bekant så måste han tå straxt betinga priset på thesse af honom lefwererande waror. Enär nu marknad blifwer wid bytningsplatsen, så hånder gemenligen at the minst förmögnas af nöden them påtvingade pris, sätter wårde på the waror, som lefwereras af the mer förmögne, kanskie at the måst förmögne, som om winter och wår kunna för contant tid på hwad som betarfwas, kunde få något mer för the waror the ej äro bortskylldige, utan för redo betalning sälja, (hwilket ock ibland men mycket sällan hånder,) om ej emellan Borgerskapet wore lika som en giord afhandling, at ingen köper af them

Landtmannen, som en annan varit wan at handla med. Men h nder thet at Bonden säljer en gång åt en annan, så wedersakar then K dypmannen han f r handlat med at mera K dpslaga med Bonden, och förföljer sin medborgare med alt thet agg och spada, som en Kr mare åstadkomma kan.

Ehuru thetta hafwer mycken osmak at Monopolium, så är dock Borgaren i thesa Norrlandska St der mycket til urs ktandes, ty han sielf hafwer hit intils varit et dylika twång underkastad, emedan han ej på något annat ställe än i Stockholm fått aff ttia landets producter och återhämta retourer. Sedan Rikens H gloss. Ständer nu uph fwit thetta twång, f r man se om Landtmannens  de blifwer blidare, utan at många Ståndspersoner som sielfwa se sit bästa och kunna handleda Almogen flytta tit up, och at Städerne få någon til kning af Borgare, som äro mera w ne wid en rätt handel  n wid slikt Kr merij. Kan s ie jag felar i mit begrep om Kr marenamnet, men med Kr mare f rst r jag en sådan K dypman, som ej bryr sig om annat än warornes pris-courant, på två  tskillige ställen, och Transport

port omkostnaden, köpandes på the ena och säljandes på the andra, utan at winsägga sig om warans nobiliterande antingen i egen eller the ras hand, med hwilka han handlar.

Exempel gindra mera än Förordningar, the samre råtta sig efter the Förnamare, Uppstäderne efter Stapels och Hufwudstäder, således hoppas jag, at sedan i Stockholm ätskillige nyttiga Manufacturer blifwit anlagde, Handels arten jemwål i the smärre Städer efter hand sig förbättrar, til följe af Hufwudstadens efterdöme. Bewis the ras har jag redan anfördt wid Söderhamm, wid Sundswall, och til en del wid Hernö sand får jag jemwål samma tilfälle.

Uti Medelpad mötte mig wid mina anmärkingar först Niurunda Elf, som är tämmeligen stor och flottbar och kommer ifrån Herjedalen, hafwandes åfwen som the andre Elfwar wi öfwerfarit sit första ursprung utur Fiellen och thes fiällor. Til thenna Elf war i Medelpad måst grof skog och stenbackar, litet brukbar och än mindre uptagen mark.

Widare fram til Sundswall måst dlup sandmo, onyttig för inwånarena uti landet, och beswärlig för en resande.

Sundswall är i sin omkrets ganska liten, wid wass som Södertelje och likaledes bygd, ligger på en torr plan af sandmo emellan höga berg.

En liten wik af stora sjön löper in uti Staden, som ganska mycket befordrar beqwämligheten til handel, ty Fartygen kunna ther nästan fullastas, så the sedermera ej hafwa längre än $\frac{1}{2}$ mil til öppna hafwet.

Theras waror bestå uti Tiära, Näfwer, Bräder, och af Tråwärke måst stolar, något Lärft, Kidtt, Ost och Smör, thetas retourer Säd, Salt, Tobak, Klåden, Spetserier, Win och Brännerwin.

Ej mycket längesedan är ther et Skiepsbyggerie inrättat, som nu sedan the Norrländske Städerna fått friare handel, torde tiena Staden at kunna utur första hand hämta Salt til en otrolig, men högstuddig förmon för hela landet. Helt nyligen har ther ock en Nles Fabrique blifwit anlagd, som wäl ännu är i thes barndom, men kan räknas ibland the wälartade barnen.

Rudimaterien thertil af the i landet warande Får, är wäl ännu nog grof; men thet står at hoppas och förmoda, at Landtmannen om han först lärer, huru mycket

mycket större förmon thet är wid Får af sin ull, än them af thet grofwa slaget, och sedan igenom the förmodgnares försorg, får stamm af sådant slag, han ej allenast besittar sig thetom, utan ock äger Incka thetwid, emedan thet fina Hö och feta betet gifwer al anledning, och främjar et så nyttigt upsåt.

Then Kyrkian uti hwilken the nu hålla sin Gudstienst, är af tråd, äfwen som Borgarnes hus, mycket gammal.

Straxt utan före then wästra Tullporten på en sandbacke är en annan Kyrkia af gråsten, anlagd i en långlig oval och redan färdig til wäggar och thet yttre taket. Men hwalfwet som til hälften är bygd, är ock redan nästan öfwer alt spruckit; Mästaren för thenna bygnad är en Bonde ifrån Dalarne.

När en kläpare antages til et kostbart arbete, låter skulden för the fel som thetwid begås mindre böra skutas på wärkmästaren, som torde warit god om han blifwit nyttiad innom sin låst, än på then som giordt et så obetänksamt wal. Jag lemnaar them, som förstå sig på bygnad, at döma, om orsaken til thet at hwalfwet spruckit är at hwalfwets fot är för hög börjad, eller thes rund för twår,

eller grunden til Kyrkian ej nog fast och stadig, eller ock thes widd för stor emot längden, hålft then är utan någre pelare; men om jag tordes så sade jag at alla tre felen här samanstöta. Eljest äro murarna af gråsten nog tiocka och fönstren små.

Från Sundswall längre upp norr ät, är något mera och tätare bebygdt än söder ut, men så synes dock at här är brist på Solt. Ungefär $\frac{2}{3}$ mil på hwarthera sidan om Fiåhls Gåstgifswaregård eller Jndahls Elfwen är en diup och ofruktbar sandmo, hwar ofwanuppå är en mycket tunn svartmylla: men utom thetta äro emellan the härwarande stora backar många til upodlande tienliga platser, hwarest sandmylla och lera finnes. Här blefwo wi warse en myckenhet Ahleträd af besynnerlig egenkap, then wärer på högder, thes blad ej mycket olik Hafsel, men barken och trädet lika til anseendet, dock trädet fränare. Baron Cederhielm sade sig hafwa sedt sådan art Ahl i Nerike wid wägen emellan Örebro och Tiwen.

Märkwärdigt är, at wid the sandheeder wi öfwer alt igenomfarit många städes syntes huru lera war ther under, dels på mindre dels på större diup, mångastädes wardt thetta jemwål intygat af

thet

thet ther boende Folket, som berättade at somligastådes hafwa the funnit lera på 3 famnars, somligestådes på $\frac{1}{2}$ alns diup. Wid alla Elfwer och åar woro bråddarne höga, så at man ögonstienligen kunde se huru leran låg under sanden, hwaraf jag sluter, at sanden antingen wid skapelsen blifwit lagd i sådane skiften och åsar, eller ock wid någon alman jordens omsqwalpning således blifwit sammanslytt, hwilket sednare så mycket troligare synes, som ej allenast sandåsarne, såredes på andra sidan om Herödsand, merendels äro branta och sträckta sig ifrån Sydost til Nordväst, utan ock Årdmarnarne flyta ifrån Nordväst til Sydost. Sällan skal man i Dälberne finna ren sand utan blanning af mylla, moos eller lera, men merendels lera.

Skogen i Medelpad åtminstone på then delen hwarest vägen går igenom, har warit mycket afhuggen och afswedjad, så at ej mycken Tallskog finnes, utan merendels allehanda slags Löfskog, Gran och Gårtall.

Åkerbruks sättet är uti Medelpad nästan lika som uti Helsingeland, undantagandes, at man här i gården ser många flera gårdesgårdar och intagor, å-

Ferjorden är här fetare, men om thet kommer af sielfwa jordmonen emellan bergen, eller af ymnigare siöwatn, eller af boskapskiötslen som här mera idkas, eller theraf at här lemnas mera trådesjord, så at åkren oftare får hwila än uti Helsingeland, låter jag them döma som bättre än jag förstå åkerbruket, således är här wäl mera trådesåker, men then betas dock ej af boskopen, utan re- narne bär gas til wiaterfoder.

Ein säås ej här til sådan nyckenhet som i Helsingeland och i Ungermandlands Norra Contract.

Folket är här stort, starkt, wigare än i Helsingeland, qwickare, slugare och benågnare til handels.

Boskopen större och mera miöskande, men begynna redan här at finnas flere af hwit färg, samt kulliga än anörstädes, och thetta tiltager småningom, så at man uti Åsehle Pappmark föga finner andra än hwita boskaps creatur, men om thetta kommer af sielfwa arten, eller af climat och föda, eller af walet på the åro Kalfwar, kan jag ej förwisso säga, skul- le dock tro at the 2:ne förra bidraga thet måsta, emedan handel och affättning med Kalfwar är nog sålsynt här uppe.

Ther

Ther wi färgades öfwer Jndahls
 Elfwen, war en wacker holma mitt uti
 och en färjestad med platta båtar på
 hwardera sidan om holmen. Öfwan och
 nedan för holmen tyckes elfwen wara
 3000 alnar bred, faller rätt stridt, tager
 sin början i Jemteland och en sid som kal-
 las Storsjön, hwilken åter skal swälja
 9 stycken smärre elfwar, som komma ut
 ur Siellen; sedan thenna Jndahls elf-
 wen flutit igenom många forsar och fall,
 samt kommit til thenna Färjestad, tömer
 han sig en mil ther nedanföre i Östersjön.
 I thenna Elf äro åtskillige Larefissen.

Emellan Gästgöwaregårdarne
 Siähl och Södermark wid en liten å-
 rennil slutar sig Medelpad och tillstöter
 Angermanland.

Hernösand är belägen på en stor
 holme, kringfluten af salt watern och sam-
 manbunden med thet fasta landet ige-
 nom en ungefär 100 alnars lång bro, som
 är inom Stadsens Tullport; Staden
 är bygd af Trähus, ej mycket gamla, es-
 medan thenna Staden är 1719 haft et
 med alla Norrländska Städer allmänt
 öde, at blifwa af Ryfsen afbränd, hu-
 sen äro mycket tätt bygde, på södra slut-
 ningen af en hög långslutt backa, ända

in til sielfwa siöwiken. Then norra wi-
ken är så diup, at the största Fartyg kun-
na segla in och utlasta wid sielfwa bo-
darne, men i then södra wiken kunna ej
andra än grunda Fartyg och stora båtar
flyta up.

Satorne äro stenlagde, men måst
tränga, ojämna och krokota. The få
Borgare som i Staden äro, lefwa alla,
undantagandes 5 ä 6 Kiöpmän, utaf fi-
ske och sin åkers skiötsel, hwartil åfwen
kommer någon liten fördel af Gymnasi-
ster, minst af några Handtwärk, i brist
dels af förslag, dels affättning. Theras
Dwinfolk spinna och wäfwa, ehuru the
mindre än Söderhamns-Boerne äro öf-
wade i then rätta kunskapen; dock et utaf
theras indrågtigaste näringsfatt.

Om wären reser nästan hwar Man
ut til siöds på sina Fiskelågen, ther fiska
the hela sommaren öfwer, och dels insäl-
ta sielfwa, dels sälja färskt åt Bonden,
som thet sedan saltar. Til ordnings bi-
behållande, hafwa the wisa wedertagne
Hamnordningar och Lagar, hwarefter
öfwerträdaren dömmes af en wid slika
tilfällen sig sättiande Hamne-rätt. Et
godt tekn för Fiskarne är thet, när fiske-
måhor sig skäcka och skialarne sig wisa,
tä

tå weta the at strömmingsstimmet är för handen och passa uppå med sina nåt och notar.

I thetta menlösa kriget finner man jemwål nyttan af Spioner, som ock gifwas ibland ofkiåliga Creatur.

Kring om Staden är en myckenhet åkers=ångs=och beteelyckor, som then ena Borgaren handlar af then andra, för nog dyr betalning, proportionerad efter thetas trångande behof och markens ogemena fruktbarhet.

På then til Staden delte utmarken bruka inwånarena jemwål at swedia och så Råg. Om thet är borgerlig nåring eller landet nyttigt, lemnar jag til hwaris mans ompröfwande.

Til en Linne-Fabriques inråttande war therstådes et Hus upsatt färdigt til wåggar, jemwål ock en wis Tract utsedd til Lin-sädd; och skal man döma om thes fortgång och nytta, efter Landets beskaffenhet, Folkets lynne och Stadsens beqwåmlighet til handel, så blifwer then stor.

I anseende til Landets producter, särdeles Lîne och the nödwändige retourwaror, är thenne Stadsens handel lika med thetas, som redan beskrefne äro, hafwan=

wandes jag förgåtit at ibland the affåts-
 tiande waror upräkna, then mykna Fos-
 gel och wildt, som om wintern til Stock-
 holm nidsändes: lika är ock thenna Sta-
 den med the öfrige Wester = Norrlands
 Städer, i anseende til theas bytesplat-
 ser och then handel therwid drifwes,
 men then förmonen har thenna Staden
 gemensam med Westerbotns Städer,
 och jag menar framför Wester = Norr-
 lands, at the ej allenast hafwa bytes-
 platsar uti Lappmarken, utan ock nyttia
 utskickade, som hela sommaren öfwer,
 wandra omkring Bondebnygderne, och
 uphandla hwad begiärligt är och Bon-
 den mista kan, dels emot contant betäl-
 ning, dels emot waror, hwaribland til-
 förene thet här måst skadeliga Bränne-
 winet, ej varit then minst indrägtige
 lockebetän. Sådane expediter har jag
 funnit ända up i Jänfila 15 mil ifrån
 Herndsand.

Kanskie Riket, Alinogen och Han-
 deln, hade mera nytta och fördel, om i
 thet stället thesse utlöpare sysselsattes med
 beredande af the pälterier, samskande
 af the skinn, uparbetande af then Ca-
 stor, som här kan skaffas, dels utur Un-
 germanland, dels utur Lappmarken, och
 wore

wore et godt näringsmedel, om thet först nobiliterades och sedan af wederbörande befordrades til skyndesam affättning. Jag har här sedt Castor-Hattar tilwårade af en fattig Hattmakare för owanligt godt pris.

Ibland the på gatorne lagde stenar, finnes grynt til fina hentar, eller hvoättie-stenar, som idoghet och effertanka kunde mångfalt bättre nyttia, åntil gatläggning; men nu måste Ridpmannen ifrån andre orter, hitföra sådane brynstenar.

Utom the många härwarande söta källor och brunnar, finnas jemwål surbrunnar i negden, som upkastar en myckenhet ockra, och torde gifwa anledning til något ådlare, torde ock emedlertid tjena til någon båtnad.

Härstädes har en Superintendent sit säte, hwars Stift sig sträcker öfwer hela Norrlanden, och kan sannemligen räknas för et ibland the största til widden och kanstie bästa til inkomsterne af alla the, som i hela Riket finnas. Ther är ock et Gymnasium och en Trivial Schola.

Men besonnerligt är thet, at hit intills ingen af Lectorerne haft något præbende Pastorat, fast ån Superintendenten thet hafwer, och sådant öfwer allt i Riket brukeligt är.

Kanslie af om Gymnasium jemte Scholan bortflyttades, förtiente thenna släkt ej mera namn utaf Stad, utan snarare af en By.

Som här några år å rad warit ganska stor misshwärt på såd, fisket slagit felt, och saltet warit ganska dyrt, ther dock thenna waran är nästan en af the angelagnaste, så må man ej undra, hwarföre thenna Stadsens Borgare af thet ringare slaget äro ibland the fattigaste.

Någon nytta stodo at wänta af thes ras fattigdom, om then wore et nog tillräckeligit medel til at bringa them til eftertänksamhet om sit eget bästa och sina swaga wilfors förbättrande, samt angripande af thet som kunde hielpa them, utur en them ständigt tryckande fattigdom.

Men thetta ensaldiga Folket behöfwer förlag och handledning, och ho wet, om icke thes torftighet gidr mera nytta åt the förmögnare, än thes wäl-mående.

Längre in åt landet är ynnigare skog, och således kunna många handas slögden och Båtastbrännande idkas. Utan at nämna om Manufacturers inrättande, som alt äro säkre och indrägtige närings medel.

Jag tror mig kunna räkna Norrlands handel med tort och rökt Kidtt, för en skadelig och landets upkomst hindrande handel, fast än ej allenast Borgarne, utan ock Bönderne utur Ungermandlands Norre Contract i sin handel med Fahlun mycket therwid winner. Ty som landets största inkomst består af Ost och Smör, så förtages then theraf, at mången god Midlkeko, mången Get lägges i saltet och torkas.

Bonden räknar i sin enfaldighet för bättre, at utur sin guld-ägg wärpande Gås, straxt utskiära hela grufwan, än efterhand äggen uphämta.

När flit och idoghet handledes af en förnuftig omtänka, at på lofligit sätt nära sig sielf och tillika tiena thet allmänna, understöddes af then Högstas wälsignelse, kan ej annat följa än the enskyltas förkofring, och thet allmännas wältrefnad.

Uti Hernösand wore wi nödsakade at lemna största delen af wårt rese=equi=page och foro therifrån til siö, först öf=wer en stor Fiäl närmast in til Staden, sedan fölgde wi Ungermandanna åen upfö=re, måst uti Nord til Wäster $8\frac{1}{2}$ mil til Soletta Sockn.

I förstone war äen wäl en half mil bred, gick sedan alt trängre och trängre tillsammans, til thes then ofwanföre Hammar ej blef bredare än en half fiersdingswäg, somligstades knapt 1000 steg. Wid Hammar Gåstgifwaregård 5 mil ifrån Herönsand, hafwa Kidpmän och Bruks-Patroner theras inlastningsplats af Järn, Bräder och Biälkar, emedan the ej för strömens grunda watten kunna komma längre up med diupa Fartyg lastade med sådane waror, som för åtskillige ther anlagde Masugnar och Hamrar äro nödiga, utan nödgas betiena sig af platta Farkostar.

Hela thenna Tracten ut med äen, är wäl belägen, måst wacker och fruktbar mark, så til ång som åker.

Uti Soletta Sockn är nästan dylik mark, men jordmänen består til största delen af en mycket fet och fin lera hwaruppå jag har prof, hwars egenskaper widare fram, och när jag then fått wederbörligen proberad, skola gifwas tilliänna.

Här är then första forßen i Ängermannanna äen som skurit sig mitt igenom en höger Moobacke, hwarest lätt wore at igenom et ringa Sluswärk upbringa

Fars

fartyg, på thet åen ofwanföre måtte också blifwa segelbar för platta fartyg, men som efterhand flere forfar äro, och hwarcken lönte omkostnaden thet samman i them alle at gådra, eller i thenna korta Landstracten emellan forfarue at gådra then ena slufen, så kan thenna elf ej utan stor kostnad gådras navigabel.

En half mil härifrån til Norr sammanlöper södra Adalen med then norra, hwilken förra har sit ursprung ofwan ifrån Fiällen, tagandes sin början emellan Swanklippan i Ritschewari och Hamnardahls Fiellen och förenas här med then förra hwilken wi fölgt, om hvars uprinnelse längre fram skal berättas.

Uti Boteå och Soletta Socknar brukas åkren på thet sättet at en treding ligger hwart år i tråde och $\frac{2}{3}$ säs, merendels hälften med höstesåde, och hälften med wärsåde, men af någrom til största delen med wärsåde: åkren är nog bördig och af naturen fet.

Om wintren sörga the med warmit at sin bostap och sköta för öfrigit then bättre i these Socknar än på något annat ställe i Angermanlands Södra Fögderis, eller som thet kallas Contract.

Wid Soletta forfjen är märkwär-
digt, huru wid en åter then delen som lig-
ger lågt wid elfwen sällan bortfryser,
men then öfra delen rått ofta, åter igen
strax utmed wid en annan by, något
södrare, fryser then nedra delen och then
öfra intet.

Udal kallas then negden som är
på ömse sidor om elfwen: thenne Udal
är angenäm at åskåda; ty på ömse sidor
långre ifrån och närmare til elfwen äro
mycket höga backar som falla af intil åen
medelst naturliga affättningar, måst af
lerjord, lika som wore the med menniskio-
händer gjorde, och på thesa affättningar
äro åkrar, ångar och beteshagar, somli-
gastådes äro ock höga men smala sandå-
sar och moåsar ut med elfwen, som lem-
na en dal emellan sig och the nyss omtalte
affättningar nästan så diup som watns-
brynet i sielfwa elfwen.

I elfwen wäxer en slags nata, som
boskapen helt gierna åter och wägar
sig långt ut then at beta.

The Hamrar, Masugnar och Säg-
geatwarnar som äro bygde wid elfwen
drifwas ej af elfwens watn, emedan
thes höga stigande och låga fallande ej
tillåter några watnwärk at byggas i

honom, utan wid sådane wätn som flyta utur skogarne in uti thenna äen utföre otroligit höga fall.

Brucken härstädes äro måst Herr Johan Classon eller Herr Pollak tilhörige, och hämta sin Malm ifrån Utödn och sit Tackjärn ifrån andre wid saltjön belägna Masugnar. Efterfinnar man hwad omkostnad Brucks-Patronen måste giftra på Transporten af Malm, Tackjärn och Stångjärnet tillbaka, så önskar man säkert at någon god Järngrufwa kunde finnas i neyden, hwaraf priset på järnet ofelbart kunde blifwa drägligare.

Ja man läser finna at Victualie-Bersedlarnes ymnoghet är orsaken til then jemnwigst som thesse Brucks-Patroner kunna hålla med andra, hwiilka hafwa närmare både efter Rudimaterien och Spannemål.

Hela Elfwen utåt ända til Bråddöden wid Liens äro många på åtskilligt sätt bygde Laxefisken, hwaraf Cronan hafwer sin ränta eller så kallad Taxa uti Lax in natura, somlige är lönar thet rätt wäl Privatorum omkostnad, somliga åter intet. Men ofwan för Liens är intet något Laxefiske, warandes thetta ej heller längesedan anlagt. E 2 J 0

Ifrån Soletta Socken skeddde resan
 ridandes igenom Ged, til Resilla Socken
 och Höwens Båstgifswaregård uti Nord-
 wäst til Norden, sedermera til Liens
 åfwen til häst uti Nordwäst, och uti
 samma wäderstreck til Junfilla. Ånger-
 manna elfwen flyter åfwen thenna wä-
 gen genom Socknarne ehuru then går
 ganska mycket i krock, och är märkwär-
 digt, at å båda sidor om thenna elf, på
 the flästa ställen, är en stor sandås och ne-
 danföre gemenligen fruktbar och god
 mark, så at man therutaf kan finna huru
 naturen haft lika som en öm omsorg, at
 then nyttiga och fruktbara marken, som
 nästan allestädes är omkring Udalen,
 ej måtte af then hästiga wårfloden ut-
 skiåras och förskämmas.

Ifrån Soletta är marken mycket
 sten-och bergig, dock på åtskilliga ställen
 god til Liens, hwarest then blifwer myc-
 ket ofrukttsammare, stenig och full med
 måsor och kiårr, hwilken dock om thes
 wore myckenhet af Folt torde blifwa
 nyttig; wid Liens är et fall och Larefiste
 uti elfwen, som kallas Bräddöden.
 Strömmen är ganska trång och strid.
 Mitt uti strömmen är en stor klippa eller
 snarare en liten holme, som fördelar elf-
 wen

wen och gör fallet swårare, hela högden som dock är långslutt kan räknas unges får efter ögnemått til 6 famnar.

Åkren härstädes som består måst af mo och moblandad sand är ej delad medelst många gårdesgårdar, utan ehuru wäl en trediedel, ibland mera, ibland mindre (altid then som är magrast och skal göddas thet året) årligen ligger i träde, så är dock hwarken någon stängsel ther emellan eller ordning på trädesåkren eller något betande, ty boskapen är merendels uti fåbodarne hela sommaren in til thes ångarne blifwa afslagne. Här säås sällan annat än wårsåde.

Skogen blifwer alt bättre och bättre ju längre man kommer in i landet, särdeles på andra sidan Resila; ty titt in-tils hafwa the mycket tät bygde sägesqwarnarne tåmmeligen utödt skogen, ej allenast wid elfwen, utan ock så långt Bønderne finna sin råkning at hämta sågestockarne, sträckandes sig byarnes ågors längd ibland 1, 2 och flere miler in åt landet, på hwardera sidan om elfwen, emedan måst alla byar åro bygde långs utåt then samma, och sällan någon finnes in uti landet. Här til säges then myckna frosten wara orsaken som wäl ibland ska-

dar såden roid esfwen, men alltid in uti landet.

Then skarpa wintern och strånga wäder, skadar skogen rätt mycket, ty träden kylas, och som såges, wäderwridas, at the blifwa merendels spruckna, ihåliga och fulla med röteldpor: men skulle man dömma efter utwärtas anseende så wore här många mastetråd at tilgå. Således skal ej hunden skadas efter håren, och manens wishet ej af thes skiågg, mindre thes klåders pråkt.

Wid Resila war en mycket hög backe, then högsta som ther i negden syntes, theenne ehuruwål af god jordmon, bewårt med beqwām swedielands skog, kunde dock icke brukas hwarcken thertil eller til åker, för the många ther warande kiållsprång, som gjorde hela marken sumpig och sur, jag lemna til the naturkunnigas eftersinnande om these kiållor dragga sit ursprung utur något högre berg, som i thet fallet måste wara måkta långt therifrån belågit, eller om the må hafwa någon annan hemlig orsak. All menskelig wetenskap är styckewärk och naturens brunnar outöseliga. Enckeligast then som hinner låra kånna sig sielf.

Små midlqwarnar som gå med sidosfall och horizontale watuhiul, hwilka kring Stockholm kallas fotwiskor, har nästan hwarje Bonde öfwer hela Norrland, men särdeles i theenna delen af Ungermanland.

Märkwärdigt är ock thet, at thetta Folkets målföre, accent och hela ord, hafwa mycken likhet med Westgötarnes. Lör hända at thet röjer theras stam och ätt.

Ifrån Liens til Junsila är måst måsar och stenig skogsmark. En del af skogen wore wäl beqwämlig til timmer, allenast belägenheten wore sådan, at stockarne kunde utur skogen utföras.

En Ridpman ifrån Hernösand har giordt försök, at sedan timret om wintern blifwit huggit, och til strömmen nedlidrt, har han låtit, enår floden midsommars tiden är hög, släpa nid stockarne, som stock för stock flutit med Elfwen, många hafwa hunnit fram, men många blifwit faste sittandes i Elfwens mångfaldiga krokar; så at knapt wid thet ena försöket lärer warit någon winst, om icke en följande wattusfod upsöker och nedsköljer the stockarna som then förra lemnat.

Uti hela thenna negden til och med
 Åsehle Sockn idlas Boskapsfötjeln
 kammeligen wäl, såsom thet hwaruti
 Bondens säkraste egendom består, och
 thet tilförläteligaste medlet at förskaffa
 honom födan och sina utlagor.

En alt ifrån Resila Sockn til råk-
 nandes, ända längst norr at kunna the al-
 drig af säd skaffa sin föda, mindre erlåg-
 ga sina utskyder, för then ther ofta ti-
 mande nattfrosten i sädesmatnings ti-
 den, som gidr på säden otrolig skada.
 Hwaröfwer uti Liens och Junsilä Sock-
 nar, undantagandes få byar, Folket sig
 nog beklagade.

Ifrån Junsilä til en by som heter
 Hellan uti Åsehle Sockn, war ej något
 annat sätt at komma fort öfwer kiarr,
 bärg och stogar på the ther emellan wa-
 rande 4 mils längd, än til fots, något
 styckewis til fids, öfwer någre elfwens
 Frokar uti thes Sehl.

Sehle kallas i Norrland, thet uti
 strömmarne, emellan forçar warande
 spaka watn.

Stråk äro åter sådane ställen, hwa-
 rest elfwen sluttar något mera, men ej så
 brandt som forçar, utan strömmen ej är
 kridare än at man kan ro emot then sam-
 ma,

ma, ungefär som under Norrebro sommartiden.

Fors kallas the ställen hwarest elfwen har et långslutt, men så stupat fall, at watnet drifwes med mycken håftighet och sliter med sig alt thet som kan föras.

Fall är åter ther watnet faller tvårt brant ifrån en större eller mindre högd.

Sådane små Schlen öfwerforo wi sex stycken uppå theße 4 mil, et brede wid Junsila byen som kallas Junsila sehlet. Therifrån $\frac{1}{2}$ mil öfwer land til Jälsehlet i N. O. til N. öfwer Jälsehlet $\frac{1}{4}$ mil i samma wäderstref, widare öfwer land $\frac{3}{4}$ mil i N. N. O. sedan Kortingssehlet $\frac{3}{4}$ mil O. N. O. åter $\frac{1}{2}$ mil til lands i N. N. W: $\frac{1}{4}$ mil öfwer Gublsehlet i N. til O. Wi uppå thetta sidstnämde sehle wid en liten Holme ändas Ångermanland och tilsköter Westerbotus Höfdingedöme och Åsehle Lappmark.

Widare til Lands N. N. O. $\frac{7}{8}$ mil til Alfwetssehlet, til sid's $\frac{1}{4}$ mil i N. O. til N., åter til lands $\frac{1}{2}$ mil i N. O. och sluteligen til sid's öfwer Hellanssehlet i O. N. O. hwilket således kallas utaf byn Hellan, som ligger strart ther ofwan före, hwart wi om astoneen nog tröts te anlände sedan wi 22 timar användt

E 5

uppå

uppå thesse 4 mil uti et beständigt slaggregn, utan något annat tilfälle til hwila ån under bar himmel, emedan uppå hela thenna wågen ej något hus är tilfinnandes, och år wågen thesutan ganiska oangenåm i anseende til marken, som til största delen, består af diupa måsar, höga berg, långa districter af skengrus, samt någon del af sandmo.

Emellan Hellan och Åsehle Kyrka är $2\frac{1}{2}$ mil, tjt wi dagen theruppå dels til fots, dels med möda emot strömmen anlände, wäderstrefet ther emellan år uti Nord til Osten et stycke, sedermera fult Norr.

Thuru Åsehle Sockn egenteligen hörer til Lappmarken, så bebos dock ej thes södra del af Lappar, utan åro inwånarna ther Bänder åfwen som annorstädes, hwilka ther satt sig neder och uptagit af ödemark lågenheter, hwilka kallas Nybyggen.

Utaf sådane Nybyggen består en del af thenna ofwännämde Sockn, och åro the til antalet 25. Thet äldsta skal wara Gafjele och Hellan, för några och 50 år sedan uptagit och the öfrige åro senare in til thesse sidsta åren upodlade.

Then första begynnelse til thenna
Lappmarks beboende är skedd uti Ro-
nung CARL then XI:tes tid, då Högst-
bemålte Konung år 1673 then 27 Sept. til-
lade hwar och en som wille uti thenna
Lappmark sig nedsätta wisga friheter och
förmoner, såsom frihet i ewårdeliga ti-
der för alla personele afgifter, för Rætt-
te och rotering, för utskrifning med me-
ra. Hwilket nådiga förordnande Rik-
sens Högloff. Ständer sedermera wid
1720 års Riksdag ytterligare stadfäst
och förunnat, hwilka förmoner Almo-
gen therstädes wärkeligen til godo niu-
ter, och betalas allenast et wist årligen
til Cronan för hwarit Nybygge, såsom
en art af Lappeskatt, antingen Bonden
håller mera eller mindre Folk, mera eller
mindre Creatur, har mer eller mindre
Åkerbruk.

Then största afgift hwar je Husbon-
de erlägger är 21 Daler Kopp:mt, och ä-
ro the ganska få som betala så mycket, ja
the fläste gifwa ej mera än 3 Daler Kopp-
parmynt i årliga utskylder, som beta-
las i Silfwerpengar, emot hwilken af-
gift han kan hafwa en district af $1\frac{1}{2}$ til 2
mil under sit Hemman, eller ock så myc-
ken mark som han sielf behagar åt sig in-
taga.

taga. Hwarwid jag dock måste nämna at minsta delen af thema marken är brukbar, men ock minsta delen af then brukbara marken upodlad.

Utlagornes förminskning och frihet för wärfning är ock sannerligen thet endaste medlet, som kan locka någon at använda sin egendom på nog åfventyrligt sätt til steniga och frostlände ödesmarkers uptagande.

Folket i Åsehle äro wäl wärte, flitige och idoge i sina sysslor, qwicka och hielpfamma emot främmande. Theras hus äro wäl och på samma sätt bygde som i thet bebodda Norrland. Then olägenheten hafwa the wid sit mur-arbete, at uti hela Åsehle Sockn ej finnes någon kalk, ej eller någon wanlig lera, hwarföre the ock slå sit tegel af en fin lera som är sålsynt och finnes ej på flera än två ställen i hela Socknen, hwaruppå jag har prof, theraf the bränna tegel och jemwäl betiena sig såsom kalk wid murningen. The äro renlige i sin mat och snygge uti sin lefnad. Theras förnämsta inkomst består af Boskapskötslen och fiskande, thet senare trynter them nästan aldrig, ty Ångermanna elfwen som flyter hela thenna negden igenom, och åtskilli-

Billiga små sidar eller Kiårn, åro så fiske-
rike at the theraf kunna nog tiltråckeli-
gen förse theras Hushåll; samt hafwa
til at förnytra.

En förnögen Nybyggare kan un-
derhålla 12 å 15 Kor, utom Ung-nöt, Get-
ter, Får och en Häst, thet feta betet som
ther wankas giör at Boskapen midlkar
ganska wäl 3 gånger om dagen, så at man
säkert räknar 2 lispund smör efter hwar-
je Ko, och kan jag försäkra, at thet smör,
som jag ther i landet åtit, är bättre än
Helsinges smör som här å orten hålles för-
re wara thet bästa, och kan jag åfwen
med trygghet säga, at thet är så godt
om icke bättre än thet Holländska.

Thet endaste som här i landet kan
förskaffas och i penningar förwandlas,
är Smör, Ost, torr fisk, Fogel och något
Bälter: men theremot tränga the måst
altid at köpa Såd, Salt, Tobak &c.

Eljest åro bönderne i Åsehle Sockn
ej särdeles goda Åkermån, theras årlig-
ga utsåde är ej mera än högst 3 tunnor
alt wärsåde alt ensåde.

Åkren brukas och Lian bäres öf-
wer hela Norrland alt ifrån Gestrikes
land så wäl utaf Man - som Öwinfeld.
Lian är på särskilt sätt ther i landet
giörd,

giord, skär wäl af gräset ganska tätt in til jorden, men går theremot nog långsamt, så at hwad wid thes brukande kan winnas uti Höet, tappas theremot uti tiden.

Enär Lian brukas til sådeskiörd, så gildras på Erswen wid sielfwa Lian en båga, hwar med såden skubbas tilsammans och lägges någorlunda jämn.

Öfwer alt uti Ringermansland, men i synnerhet uti Ushle Socken, klagade Folket öfwer nattfroster, som therstädes gör dem otrolig skada och faller hela sommaren, men måst then tiden såden matas. När kornet ser måst härligt ut, kan en enda nattfrost förskämma allsammans, så at innom följande middag wisnar gräset och axen hänga slökande, samt förtager ibland Landtmannen all sin årswärt.

Med wisshet kan jag ej säga egentliga orsaken thertil.

I almänhet tyckes wäl at ju högre en ort ligger uti Norr ju kallare är then och underkastas snarare kiöld, än then, som ligger lägre i Söder; men thetta kiäl gör dock ej tilfyllest: ty med exempel kan bewisas, thet belägenheten emot Norrpolen ej är enda orsaken til förök-

ningen af kiöld: Alpes bergen hysa snö är ut och är in, åfwen som Fiellen, men är o långt södrare än Saren. Schweits långt kallare än Holland, men dock södrare. Erzgeburge i Saren mycket kallare och dock södrare än Pomern. Ja här i sielfwa Norrlanden finnes twenne Socknar Norr- och Södra Lian mit uti Fiellen, hwilka af Norges Boer blifwit uptagne, och til åfwenthrs på Swenska sidan be- lägue, men betala sin skatt til Norge. Therstädes säas och bergas både råg och Korn utan frost; thenna skadande fro- sten kommer ej i följe med en ren och lång kiöld, utan på then tid, då naturligt wis skulle tyckas at kiölden ej borde begynna, såsom sidst uti Julii och först uti Augusti månader; hålst som ej allenast någon tid therefter åter blifwer liusligt wäder, utan ock samma tid som dagarne meren- dels äro varme, men theremot kan man få se is om mornarne efter nattkiölden, hwilken dock solen som går förr up och se- nare neder på then orten än härstädes, snart bortsmälter. Thet händer jem- wäl på åtskilliga ställen, at uti et och samma gårde en åter alltid fryser med Östanwäder, the andra intet, som dock ligga i lika läge; en annan åter då thet är

är Västan, och då the andra intet, then tredie åkren då Sunnanväder blåser, och the öfrige intet, en fierde åter helt allena wid Nordan blåst och så vidare.

At säga hwar uti råtta grunden består, är sannerligen swårt, ty thet som på andra ställen synes wara sanolikt, inträffar här aldeles intet. Enär orögda myror och måsar finnas belagne när in til åkrar, så at then ther utur upstigande dimban ej af något rinnande watern förderfwas, plåga the gifwa kiöld ifrån sig och skada såden, hwilket jemwäl af Folket härstädes förmenas. Thetta kan wäl måst bidrağa til frosten, men giör dock ej allena tilfyllest, ty som jag tilskreue wid Soletta Socken anmärkt, så fryser then ena åkren ofta, then andra sällan, som ligga tätt ut med hwarannan lika nära til måsar. Jag har ock funnit uti thenna Usshle Socken, at såden wid Nybygget Hellan aldrig fryser, ther dock myckenhet måsar äro ther omkring, wid Gassele ofta, wid Noren ännu oftare, ther dock bägge, men besynnerligen Gassele äro äfwen så mycket som Hellan kringwärfde af elfwen, som drager til sig thena dimban och knapt äga flere myror på the sidor, som ej watnas af elfwen, än Hellan. Then

Then af åar och bäckar upstigande
 Dimba plågar ock förwara såden ifrån
 Köld, emedan ingen frost skadar, ta nat-
 ten är wäl dimbog, men theremot berät-
 tades, at Kölden ibland förr gior skada
 på then åker, som wid elfwen är belågen,
 än then som et stycke ifrån then samma är
 uptagen. Naturligt wis skulle tyckas
 at Nordanwådet, kunde snarare hafwa
 frost med sig än något annat wäderstrel,
 men så finnes af thet jag redan tilförene
 anmärkt, at Sunnan så wäl som andre
 wäder äro understundom och på somlige
 ställen kallare än Nordan. Man skulle
 tro at som härstådes en och samma åker
 årligen sås, så skulle han ej allenast gifwa
 senare wårt åt såden, utan ock swagare
 krafter at emotstå frosten, men som then
 myckna boskapskötsel som här idkas,
 skaffar them mycken gödning, jordarten
 är af diup sand, som ofta och litet i sän-
 der wil blifwa gödd, så gödes ock åkren
 hwart annat år och åger således tilräck-
 lig must och fetma at drifwa såden, som
 enår jag war ther stod nog frodig och
 bredbladig.

At utleta rätta grunden til en sak,
 hwarest så många omständigheter både
 mot och med sammanlöpa, sann hwarken

min goda Resecamerat Herr Baron Cederhielm, som här om gjorde sig stor möda, eller jag någon annan utväg, än at wi anmodade Berlesfiskeri Inspektoren Edie, som thet å orten ständigt wistas, at på åtskillige ställen tillika utröna, när frosten först infaller: thes åtskilliga egenheter: thes skiljaktiga wårkan: åkrarnas olika belågenhet: jordmänen: hwad wäder så blåst, med mera, hwarom wi ännu ej kunnat få något swar, hålst som uppå then orten ej går någon annan post än Länsmans posten. När man får weta egenteliga orsakerna til et ondt, kan man med mindre möda, än eljest finna på medel thet samma at förekomma: men intil thes thet ske kan, skulle jag vara af then mening at thenna frosten af syrliga utur sielfwa åkerjorden och thes förborgade kallådror upstigande dunster, hwilka intet skada enär the så upstiga til dimba och fördela sig, rensas eller förfluga: men theremot förorsaka frost enär the ej hinna längre up än the af såden hielpas, så ock axen så angripas at the straxt dagen thereafter hänga förtwinande, lika som woro the af halmen afbrutne. Jag styrkes i thenna mening theras at 1. Heltan hwarest såden nästan aldrig fryses

stråcs

sträcker sig et hälleberg under hela åkren, så at sanden knapt är på något ställe sex fierdedelar diup och således ej hysar flere wåtskor än the innan midsommar hinna wara utdunstade; theremot är på andra ställen åkerjorden både lös och diup sand.

2. Wid Gassele och särdeles Noren the tjt tillstötande måsar eller myror äro högländtare än åkren, så at then wåtskan som therutur sikar sig igenom lösa sandjorden surnar på wägen innan then utur then brukade åkren såsom länge updunstar.

3. Nära omkring Fiällberg, hwilka året igenom hysa en stadigt småltande och watngifwande snö, negderna äro mera frostnämde än annorstädes.

4. Säger Herr Stridzberg pag 46. åfwen thet samma. Natursens rike åger således samma egenskap som thet Politiska, hwarest thet ringare folket regeras af the högres wanor, siñelag, dygd och odygder. Om thet så wore Nybyggarens i Abselen nytta at ifrån högre orter igenom diken affleda wilwatnet, så synes ock som borde et Politiskt rike draga besynnerlig omwårdnad om then förnämre ungdomens förnuftiga och dygdiga upfostran, samt the fels som ej kunnat förebyggas ledande til nyttiga ändamål.

Uti hela Åsehle Sohn, som kan räknas til 8 à 9 mils längd ifrån thet första til thet sidsta Nybygget, sås ej annat, än Korn. Jag hemställer til the förfarnares bepröfwande, om ej nyttigare wore för Inwånarena, at så råg; ty utom thet at rågen är dyrare, mera hälsofarlig och bättre til bröd, än kornet, så kan man ock alltid försäkra sig, när man tager tillsammans många årswårter, om mera råg än korn, emedan then sednare sådesorten wäl kan löna mer ymnigt, thet ens året än then förra, men thet slår ock oftare felt. Jag för min del är af then tanke, at rågen är ock säkrare för kölden, ty then sås om hösten, så then får wäl rota sig, är nögd med medelmättig god sommar, om ock wären ej skulle infalla nog bittida, och inbärgas tidigare, samt således ej underkastad thet äfwentyr af nattfroster, som kornet; särdeles kunde thet här låta sig giöra, om thetta folket får kunskap om rågens sanning tillika med kornet.

Utaf the tidt och ofta ther i landet timande miswårter, hånder ock at såden ther är ganska dyr, och erindrar jag mig at under mit wistande therstädes betaltes för en tunna korn 38 à 40 Daler tun-

nan. En sådan dyrhet på spannemål tillåter ej folket, at ständigt äta kornbröd, utan afgnaga tallbarken, åfwen som tillförene förmålt är, hwilken sedan then blifwit torklad och söndermalen, blandas med kornmjöl, men måstadel's agnar, och bakas til bröd. Wid hwilken spis folket äro så wane, at om the något är få tillräckeligen såd, äta the likafult sit så kallade barkbröd, endast på thet, at the af thenne mat ej måtte fara illa eller få någon sjukdom, tå the något miswärt är blifwa twungne at med sådan spis låta sig nöja. Wål wore om Lapparne så wål som thetta folket kunde underwisas och wänjas at bruka och nyttia örter, såsom rötter af Jordpäron, Potatoes eller rofwor, samt theraf tilreda sig bröd, hwilket wore både smakeligare och bättre än then torra barken the nu förtära, samt synes wål kunna wåra i thenna lösa sanden, hwar på jemwål Pastor Forsberg giordt prof med Potatoes samt rofwor, hwilka härstädes wål wåra.

Ibland andre beswärligheter utaf hwilket folket om sommaren i thetta land plågas är mygg och knort, en art små giftigt stickande yrfa, til skapnaden lika som en medelstort emellan mygg och flugor,

med swarta och gula ränder tvårt öfwer kropp och ben, hwilka naturen ther så ymnigt planterat, at så klart och lugnt wäder är om dagen kunna inwånarena ej på annat sätt bärja sig, än at the sudda sig i ansiktet med en af tiära och ister sammanblandad smörja, hwilken luktar så illa at hwarcken myggor, eller the menniskor som wid thenna lukten äro owarne, gierna triswas hos then, som med en sådan balsam är anstruken.

Uti sina hus fördrifwa the thesa ohyror på thet sättet, at hwar afton rökes uti rummet med biörkswampar, hwar utaf these små creatur dö, åtminstone fly och förswinna, oaktadt then ej är så wederwärdig för menniskans näsa. Eljest kunna mygg af al röf fördrifwas. Af bittra läkedricket fördrifwes swära siukdomar; igenom alswarsam lag, skynsam ransakning och sträng exsecution, the odugder, ofynnen och wanartiga sinnens Landförderfweliga utbrott, som en ren dugd ej hinner förqwaswa wid första tankan.

Wid Nybygget Södra Åsehle $\frac{1}{2}$ mil belägit Sydväst ifrån Kyrkan, gjorde wi försök på en afhuggen gammal Tall och räknande fårorne til at kunna utröna
 Filjak

Stiljaktigheten af trådens wårt hårup=
pe, emot theras wårt på the södrare or=
ter och befunno af et tråd som hade 300
ringlar och således war 300 år gammalt,
at storleken ifrån medeldelen war uppå
the första 50 åren, på Södra sidan 572

på Norra 509

1081

Andra 50 åren på Södra = = 368

Norra = = 327

695

Andra 100 åren på Södra = 685

Norra = 609

1294

Tredie 100 åren på Södra sidan 507

Norra sidan 450

957

300 årens hela Diameter = delar 4027

af återmåtnings Scalan som giör 20 och
ungefår $\frac{1}{8}$ Geometrisk tum.

Jordarten hwarest thetta tråd wu=
rit är enahanda med then, som uti hela
Åsehle Söku måst är wanlig, neml. en
stenig sandjord med måga öfwertåckt.

Åsehle Kyrka är then sidsta, som
man ser under resan til theenna Lapp=
marken, then är af tråd ganska illa bygd,
likare en Hölada, än en Kyrka.

Uti Drottning CHRISTINÆ tid
Wal then, Lapparne til tjenst och omwån=
del:

delse blifwit upfatt och thertil anordnad 6000 Daler Kopparmont.

Hwilken ock wid the upbyggande må hafwa warit Byggmästare, så kan jag se och med trygghet säja, at then samma wid the, thertil anordnade penningsars disponerande ej tagit någon skada.

I anseende til Soluens widlyftighet och Lapparnes långa Kyrkowäg för rättas Gudstiensten allenast hwarannan Söndag, så Församlingen Fredags aftonen kommer tillsammans och förblifwer Lapparne til Söndags aftonen, uti sine på Kyrkowallen gjorde Kojor, och Bönderne uti the til then ändan af them ther bygde Hus. Gudstiensten förtätas, så wäl om Lördagen, för then förflutne Söndagen, som ock Söndagen för then innewarande Söndagens Ewangelium. The utaf Lapparne, som bo uppe i Siellen komma ej oftare til Kyrka än knapt hwar stor Högtidsdag. Jul och Nyårs tiden är en marknad wid Kyrkan: alla Lappar köta då tillika både Siäl och Kropp, the gå i Kyrkan och niuta sina salighets medel, och försälja sina waror. The betala ock då sin årliga ränta; hafwa the några trätor, så afgöras the wid thet tinget, som en gång årligen wid
thens

thenna tiden ther hålles. Men thet som för thetta folket är måst angelägit, så lefwa the så uti sin största wällust, besynnerligen i fyllood ic.

Wid thenna Unehle Kyrka är ock en Skola inrättad, hwarest en Skolemästare och 6 stycken Lapppoikar underhållas med lön, hus, kläder och föda, tills Poiken lärdt läsa och förstå sin Christendom. Then nya Skolemästaren sade sig wilja beghana en tilförene owanlig inrättning, nemligen at wänja thesse Lapppoikar wid mera brödatande, samt at bära Linnetyg, i thet säkra hopp, at thenna wanan med tiden skulle mycket bidra till närmare umgänge och förbindelse med thet Swenska folket, hwarför utan så wäl han, som Herr Pastor Forsberg, hwilken tilförene warit Skolemästare, funnit, at Lapparnas widskespeller ej kunna utrotas. För min del finner jag thetta wara så mycket mera grundat, som jag icke tror thet Lapparnes omwändelse flyter af hiertat, utan är icke del förstålning och skrymtan. Wiljandes ther hos enwished, at loda wid sina Förfäders sed, ej tillåta them, at skiljas wid theras förblindelse och mörker; til följe hwaraf the anse alla Christna Kyr-

Ho=Ceremonier med lika omböme, som
 thet wi falla om theras widskepelser; ja,
 jag wille önska at them kunde bibringas
 heligare tankar om then enda Saliggörande
 Religionens fastaste grundpelare,
 än then jag tror them i sit hierta hysa, ty
 the tro at emellan theras Förfäders gruf=
 weliga lära och then Christna, ingen an=
 nan åtskilnad är, än then enda, at then se=
 nare hågnas af then här i Riket måst rå=
 dande makten. I thenna tankan om
 theras Religion, styrkes jag dels af the=
 ras lefnads sätt, dels af theras afsty för
 umgänge med främmande eller Swenskt
 folk, särdeles Präster, dels af theras
 fruktan at inlåta sig i samtal om Reli=
 gions saker, dels af theras wane at i tråd
 och lastwar lika såsom offer förwara wisga
 ben af theras slaktade Renar och fånga=
 de wildt, dels af theras råddhugade wa=
 ne at blindt wis säga ja til alt thet then
 säger hwilken the tro åga makt öfwer sig,
 och dels af theras inbördes förknippelse,
 at ehuru the skulle begå Christnom oan=
 ständiga gierningar, samt juckande (siun=
 gande til sina afgudars åra) så the äro
 druckne, then ena Lappen thet dock med
 then andra döljer. Ja jag fruktar, at o=
 aktadt hwad besvär och möda man sig
 giordt

giordt och giör til the så kallade Lapp-
trummers utöddande, största delen Lapp-
par them ändock hafwa och på sit sätt
nyttia, fast än the uti sina widlöftiga
skatteländ hafwa mer än ymnigt tillfälle
them at undandölja. Swartil et tilräc-
keligit bewis är at ej längesedan Herr
Pastor Forsberg upsnappat en dylik
trumma, hwilken fast then borttogos, så
kan Lappen dock sielf snart med ringa
konst giöra sig et sådant för honom och i
hans sinne högstnödigt Instrument.

Thetta Lapparnes trumlande tror
jag wara blott et taffespeleri, af theas
jag må säga adeptis, och at alla såsom öf-
wernaturliga utseende ting, som therom
berättas, af en erfaren Taffspelare lätt
skulle eftergiöras, om han allenast finge se
och låra thet. Ja under wår resa hade
wi exempel theraf, at Lapparne ansågo
wår Compass och börsåts ur för the swen-
ska Herrarnes spåtrummor, samt för-
undrade sig theröfwer, at när the sielfwa
bruka spåtrummor, the ej wilja tillåta
Lapparne at nyttia sina.

Uti then marknaden, som är ligen
Juletiden hålles wid Åsehle Kyrka, säl-
jer Lappen Renar, Renshudar, skuten
Fogel, obrodderade Lappmuddar, tort.
Ren

Renkiött, Ren=ost, Korgar och Skinwaror eller Belterier, han kunde ännu om han thertil wandes, skaffa Renshorns tömar af Renssenor, Tågwärke af rötter gjorde, allehanda brodderier, torr fisk och theribland theas sköna Lappsijf.

Han köper åter walmar, bly, frut, grofwa filtar, blått och rödt kläde, klädeslister, fina Porcellins Tobakspipor med små hufwuden, prästad Tobak, stånålar, måsings ringar, måsings kiettlar, hampa til nåt, litet salt, litet peppar, Eniswar, sällan yrör, ännu sålnare hyslor och nastrar, men fram för al ting Brännwin, om thet kan fås, eller ock i brist theraf Portugiswin, hålst om säljaren thet med brännwin upblandat. Theas järnbeslagne Kistor och måsta Tobaken köpa the ifrån Norge, tjt the theremot föra sina måsta Renshudar, som duga til samsning.

Nybyggarne åter sälja Smör, Ost, Meesost, torra Siäddor, skuten Fogel och något Belterier, samt köpa theremot alt hwad en Landtman betarswar, besynnerligen hampa, lin, frut, bly, salt, spannmål, järn, koppar och måsingsaker, samt walmar.

Häraf lärer man kunna finna, at om these Lappar och Nybyggare skola komma til någon förmögenhet, så bdr handeln reta och upmuntra them til handaslögden, hwartil folket ej skulle wara ossickeligit om thet allenast rätt handleddes.

The Borgare, som resa tit ifrån Städerna, räknas måst ifrån Umeå, hwilka mer idka thenna handel än Hersnösands Boerne. Alt thet som köpes för contant, betalas med hwita penningar åt Lappen, samt något Kopp:mt åt Nybyggaren.

Ifrån Usehle Kirka fingo wi Nybyggare, som wiste of wägen widare up til Lappmarken. Resan skedde Ångersmannna åen upföre igenom nedannämde stråk, sehl och forfar, bagaget måste på några ställen bäras så wäl som båtarne öfwer landet, för forfarnes håftighet, och ganska ofta war min Resecamerat, så wäl som jag, nödsakade at gå ibland tre, ibland en mil, ibland mer och ibland mindre at lätta båtarne och theras omak som them emot strömmen framrodde, drogo och stötte. Resan ifrån Usehle Kirkan til Siellen kan af then bifogade Chartan ses. Miletalet är tagit efter Lapparnes

nes och närboende Norrlänningars berättelse; the förra räkna efter dagsleder, och the senare wäl miler, men äro uog dryge.

Wi passerade mil.

Åsehle forßen $\frac{1}{8}$

Prästsehle $\frac{1}{8}$

Torffsehle forßen, liten til längden $\frac{1}{8}$

Torffsehle $\frac{1}{4}$

Storforßen $\frac{1}{8}$

Stensehle $\frac{1}{8}$

Brattforßen $\frac{1}{8}$

Stensehl stråken $\frac{1}{8}$

Krofforßen $\frac{1}{8}$

Kalfsehle $\frac{1}{4}$

Ålmssehle forßen $\frac{1}{8}$

Ålmssehle 2

Thenna wägen war kosan måst i Nord til Wästen.

Widare genom

Kåsehle $\frac{1}{4}$

hwarest är thet sidsta hus man ser wid upresan.

Mesehls forßen $\frac{1}{4}$

Mesehle $\frac{1}{4}$

Ålblåsehl forßen $\frac{1}{8}$

Ålblåsehle $\frac{1}{4}$

Stensehls forßen $\frac{1}{8}$

Stensehls stråket $\frac{1}{8}$

Wolfsid forßen eller storforßen $\frac{1}{8}$

Hit intils war kosan åtskillig i N. N. O. N. W. och flere mellanstrek på Compassen, dock så at thet merendels åtkom på N. N. W.

Enär wi om morgonen klockan 6 kommo in uti Wolkfjån, sedan efter midnatten en tiotidimå war upstigen, hwilken klockan 4 om morgonen begynte fördela sig, så at then war aldeles förgången, tå wi hade arbetat oss upföre forßen, syntes uti sielfwa fjån lika som en regnbåge emot thet i Wäst til Norden liggande landet ungefär 800 å 1000 steg ifrån oss, orsaken thertil måge Herrar Naturkunnige utleta, wädret war helt lugnt, solen skien klart, watnet war mycket rent, så at på 2 famnars diup som fjån ågde uti hela thenna åndan, syntes tydelig åtskilnad på stenar, grus, små klapper, gröfre och finare sand, af grå och brun färg.

Ungefär 1½ mil, på then Westliga sidan om Wolkfjån, syntes et ifrån the öfriga Fjällen åfskildt, men eljest samma egenkap ågande Fjällberg, Blackfjäll kallat. Thernåst igenom

Wolkfjån	=	=	=	1
Stora åen	=	=	=	1
Brefehlet eller Makare fjån	=	=	=	1
Warschels stråket	=	=	=	1
Warsfjån	=	=	=	1
Molgomei stråket	=	=	=	1
Molgomei fjån	=	=	=	2
Tettfjå forþarne med Tettfjåarne	=	=	=	1
				Utaf

Utaf så många forfar, sehlen och stråk, består Uingermanna åen ifrån Uisehle Kyrka upåt; nedanföre har jag ej then samman ånda til utloppet följt.

Thenna elf har sin uprinnelse ifrån Kultsid- och Bidrksfjellen, samt tilökes ifrån Marsfjället, förenas sedermera efter hand med åtskillige små sidar och bäckar, såsom the nämde Tett sidarne, Hwoisna åen och flere, löper igenom Malgoma och Wolfsidarne, som framdeles ytterligare skola beskrifwas, och tiltager så ansefligen, at then uti någre af the förenämde sehlen är på somlige ställen $\frac{3}{4}$ a $\frac{1}{2}$ mil bred, och åger åndock anseflig ström. Then rinner saktare på the ställen, ther then wål får utbreda sig, men theremot ther widden blir mindre, förändrar then på en gång sin fart, håfwer sig med håfthet öfwer the hinder, som emotstångas thes lopp och faller med et sådant dån öfwer the i wågen liggande klippor, at thes susande gny kan höras i lugnt wäder ibland 2 mil, therest forhen stupar stört.

Bönderne uti Uisehle Sotn, som åro wane at med sina små trehördings båtar hielpa sig fort emot strömmen, såg jag wid upresan stiga utur båten på the i strömmen warande klippor och draga sit
 lilla

lilla redskap fram emot forshen, med en sådan färdighet, som et oförsträckt sinne lag och en lång öfning them endast kan tillkynda. Ehuru snabbe the ock äro, öfwerträffa dock Lapparne them wida uti forfrännande, som thet theruppe kallas.

Lappbåtarne äro ej på samma sätt bygde, som the hos oss brukelige båtar. Kölen är högst sex, men wäl therunder til tre alnar lång, bredplatt och lika snipig emot båda ändarna, frumholten af tunna brådspilar 3 à 4 stycken på hwarthera sidan, nog diup. Sidobygnaden af tunt tålgde eller hyflade furubräder til en sieta te del wärktums tiocle, fasthåftade, utan spik, med tågor af granrötter eller Kensenor. Af bygnaden kan hwar ock en lätt finä hüru stark en sådan båt lära wara; en Karl af någorlunda styrka, kan altid trycka then sönder emellan händerne, och törs aldrig någon stiga in på sidan utan mitt på kölen, af fruktan at båten skal gå sönder.

These båtar äro ganska lätte, och således äfwen beqwäma för thetas brukare Lapparne, hwilka såsom flottiande af och an uti sit widlyftiga stätteland, kunna altid med ringa möda bära sin båt med sig emellan sidarne. Alt hwad the

wanligit wis hafwa i thesse båtar åro et skott något längre fram än mitt uppå, hwar på roddaren sitter, et skott bakuti hwaruti Passageraren sitter, et öselar af nåtwer och årorne jemte pran.

Wid återresan, då jag första gången såg twenne Lappar fara utföre forsen med en sådan liten båt, tilstår jag gerna at thet förefom mig något faseligit; ty hwarit ögnablick förestälte jag mig at få se then båten (som fördes så håftigt af forsen emellan the i wågen liggande stenar och klippor, at knapt en dufwa flyger så fort,) krossas emot någon sten och thes ledare bortföras och sönderslås af forsen, men thesse, wane at på thetta farliga sät- tet komma fort, suto så obrydde och oför- färade, som hade the warit wid en mat- gryta, utan at någon mine af räddhoga kunde på them märkas. Theras kall- sinnighet retade Herr Baron Cederhielm så wäl som mig at ock försöka forsrån- det, och då wi försökt at följa med Lapp- wen några forsar utföre, woro wi heldre i båten, än at wi gingo på stranden som förut stedde, innan wi therwid blifwit wane.

Når Lappen far emot strömen och forsen är så strid, at han ej kan ro båten

uppföre, ty segel kunna på thesa ranka
fartyg ej brukas, om ock Lappen wiste
hwad segel wore, sätter han sin watu-
skopa af nåfwer på hufwudet, trår åror-
ne på hwar sin sida om kólen igenom wis-
dior, matsäcken på ryggen och stielper
båten öfwer sig, then han bär öfwer land
på hufwudet, til thes han kommer för-
bi strömmen, styrandes med nyran som
han fäster med åren något fram om huf-
wudet, båten så wäl i jämnwigt, som at
wika och wända emellan buskar och träd,
tå han skiuter båten åter i sidn och fort-
sätter theruppå sin resa. Et sätt som lik-
nar them uti theras öfriga lefnads art.

Marken hela thessa negden ut med
åen, består dels af måsar och berg, dels
af sand och slät mark och är mer eller
mindre fruktsam, alt som then ligger
närmare eller längre ifrån elfwen och af
then samma om wären öfwerköles.

Härutinnan tycker mig at Ängers-
manna åen är ganska lik Nilströmmen
uti Egypten.

Når thet rågnar uti Ethiopien och
Abbyssinien, hwilket börjas i Maji och
håller uti til Julii månads slut, så får
Nilströmmen sådan tillökning, at tå thet
hinnet komma then långa wågen fram

öfwer thes bekante stora forß til Egypten, så begynner Nilströmen gemenligen wid Junii månads slut at öfwer-swima landet til Octobr. månads slut. När solen wid början af Maji och sedan efter hand smälter snön uti fiellen, som sker dels igenom solvärman, dels rågn, emedan jag twiflar at någon centralisf värma hafwer någon värkan i thesa berg, öker sig Uingermanna åen en månad efter eller wid Junii månads början, emedan wågen ei här är så lång som Nilens uti Ethiopien och Abyssinien, och råcker ofta til Julii månads början. Jag kallar Cataractas Nili med flit forßar, emedan thet är ogödrligt at behålla lifwet om man i båt följer med et högt och brådstupat fall, tå likawist beskriwningarne om these Cataractas förmåla at inbyggarne therstädes bruka rånna these forßar äfwen som Lapparne rånna sina.

Thet året när Nilströmmen ej flödar är uti Egypten tekn til miswärt; äfwen så uti Uisehle, tå elfwen ej öfwer-flöjer, gör folket sig försäkradt om miswärt på hö och såd.

Botn uti Nilströmen skal wara af sand och watnet klart, äfwen så uti Uingermanna åen. Nilströmen får tillwärt af
mån

många smårre floder, men beshunnerli-
gen af tvenne större Abambas och Nabia
floder. Uingermanna elfwen lika så, af
Hwoima åen och Uingermanna åens sö-
dra ådal. These både elfwars flöddande,
är en then Allsmåttiga GUDens beshyn-
nerliga nåde-wålgierning i Egypten at
swalka jorden emot solens heta, i Uisehle
at utur jorden blöta, locka och suga then
winterkiålan, som annars skulle längre
sitta uti och lättare förorsaka frost på
fåd och örter.

Skilnaden består uti climatens olika
het och strömmarnes längd samt tillop-
pens rinnighet, så at strömmens flödan-
de i Egypten kan giöra then större wår-
kan, än Uingermanna elfwens i Uisehle.
Och at thet til långt större myckenhet öf-
werflöddande watnet kan then afföras och
ledas til margfalligare nytta, så ge-
nom naturens tilhielp, som the then til
grafne Canaler, än här igenom naturens
tilhielp allena, utan arbete och konst.

Man kunde tro at uti ödemarken här
uppe i landet, skulle wara så mycket skog,
at man ei behöfde föreställa sig mindre
träd, än sådane, som wore tienlige til
master, men sådane förslag slipper man
at giöra sig här i landet; ty skogseld har

förderfwat här nästan al skog, hwilken förmenes måst kommit lös genom åstan, dock håller jag före, at then måsta skogselden timat genom Lapparnes förwål-lande, hwilka enär the flytta sig ifrån något ställe, ej fråga efter at lämna eld qwar uti sina kajor, som lätteligen kan uptändas, och giöra then nyttan, at the ej behöfwa undanrödia skogen. Ja, Lapparne torde ofta med sit släppa elden lös, på thet nyttan af slik skog ej måtte reta swenskt folk at flytta tijt och bergsman at thet esterspana mineralier.

Utom thes drifwer märken här städes så sent träden til wårt, som theas frö blifwer sållan mogit, hwilket förra kan ses af the anmärkningar wi giordt öfwer nedhuggne tråd så wid söder Ushelle som Malgomai siön och Kitschewari. Thet är ej utan, at man ju somligstädes finner tallar så stora som mastetråd, men trädet är löst och så wäderwridit, at thet är fullt med sprickor och rötelåper.

Resan fortsattes öfwer Wolk siön som sträcker sig N. O. t. N. Ungefär mitt uti thenna siön infaller på öster sidan en mycket stor Å, som kallas Hwoima åen, emedan then har sin början utur Hwoima siön, belågen uti N. N. O. thet ifrån,

unge

ungefär 6² 7 mil, fast än änen uti sina många krokar flyter långt längre wäg. Thenna Wolkfjöd hafwer så wäl, som alla the sehlen wi öfwerfarit, stengrnt och sandbotn, wid Wolkfjöds slut begynner tallstogen sinåningom aftaga och granstogen tiltaga, så at wid Malgomai en tall är mycket sällsynt. Malgomai fjöd hwart wi omsider kommo, såges wara ungefär $3\frac{1}{2}$ mil lång, fast än wi ej rodde honom längre än 2 mil, och på somlige ställen $\frac{1}{4}$ och på somlige åter en hel mil bred. Bredden går ifrån N. O. til S. W. hwarest then åndas, men har sit utlopp i Ångermanna ånen uti S. O; botten war i thenna såsom i the andra och fisset likadant. Så snart wi kommo til thenna fjöd syntes et fiell uti W. som kallades Ukick fiell och sadet ligga 6 mil ifrån Malgomai fjöd.

Then ådal som är wid thes utlopp, tycktes wara nog fruktig, så wäl som en del, af then omkring thenna fjöd belagne marken; Stogen syntes wara måst af skogseld förtård. Wi gjorde åfwen härstädes försök på en afhuggen gran, then största wi funno, hwilken efter kårorne befants wara 162 år gammal, halfwa Diametren bestod af 133

delar på återmättnings Scalan tagit, eller ungefär af 6 och $3\frac{1}{2}$ Geometriskt tum. Grundjorden som then stod uppå war stentrös med måhwall; i öfrigit woro granarne nog länge och betälte med mycket luf. Widare fore wi med våra båtar ifrån Malgoinai siön med mycken möda upføre en liten bäck, uti Tettfiöarne i N. W. $\frac{1}{2}$ mil, hwarest wi änteligen drogo up våra båtar och återwåndo at fara til siös, så wi sedermera then öfriga delen af vår resa måste stadigt wandra til fot, måst upføre höga branta backar.

Then första delen af then marken wi öfwerginge war af stogseld förtård, måst sandmo öfwer alt, med stenar isprångd; Thernäst kommo wi uti en klenwärt granskog, hwilken råckte upføre backan ungefär $1\frac{1}{2}$ mil i N. W.

På granarna gjorde wi här inga försök hurudan theras wårt war, men barren sågo nog frodige ut, qwistarna wårte merendels horizontal, och sielfwe stammarne woro ei så länge eller tiocka som Pring Usehle, ej eller så spitsige åt toppen, som wid Swanberget, hwilket framdeles skal beskrifwas.

Tallar wuro här inga, någon enda liten och ömkelig buske kunde man få se,

men biörk och rönn öfke sig allt mer, ju närmare thet led til myrorne och mindre åt kullarne, dock alltid korta, qwistiga och sinala. Biörken syntes af tvenne slag, thet ena som hade små blad, til skapnaden såsom andra biörkelöf, thet andra hade nog större blad, tiocckare, krusigare och lika som fetare, samt skapnaden emellan biörk- och krusbårslöf: en och annan Hågg blefwo wi ock warse, men woro alla i år utan bår.

Et slags buskar wårte i myrorne som kallades myr-ris med raka stielkar utan qwistar, trådet fast, barken grå wid roten såsom wide, brunare åt spetsen såsom ung biörk, bladen tätt wid stielken, såsom på kungsbars buskar, alt 3 och 3 tillsammans, til skapnaden såsom trinda små wåplingsblad.

Marken bestod i skogen något af gråberg, måst af stenrös med måssa öfwerwuxen, warandes merendels grundjorden, thet then framlyste en fin brun sand. Jorden under the i skogen belagne myror war jemwål af sand; then therpå wårte rödmåsan och af lapparne kallade swartmyllan, eller rättare sagt gyttian, hwar til then understa måsan war förwandlad, fants åtskillig, somligstädes r

qwarters diup, somligstädes 2 alnars, och thes emellan kanske ock på många ställen diupare, emedan wi ej hinte på alla the ställen wi öfwergingo gidra försök, mindre gingo til alla; ty then otroliga myckenhet mygg och knott, som i myrorne finnes, öfste mycket wår längtan at komma fram och hwila wåre i stenröforne och myrewatnen ömgiorde fötter.

Then uti ställen warande knott är ymnigare än then som uti Asehle Soka synes och är så wida utaf annan beskaffenhet, at thesas fötter och kropp äro gulare och thesasbett förgiftigare: The trånga sig igenom florshufwan och är nästan omöjligt at kunna wackta sig för them: thesasbett äro wårre än myggors, och blifwer ther efter gemenligen en liten swart fläck, som sedan slår up uti kula.

In emot thet gransfogen tog en ända, wiste sig en frodig gråswårt uti stenig mark, många gräsörter kände wi inset, men af them wi kände woro hårdwalls hö, tätäl, dock tunt, stora tiårblomster, Järgia, liusgräs, åkersyra, frösyra, harsyra, myckenhet af blad, något lika LiliūConvallium, men aldranåst grodblad. Enebuskar suños här jemwål, men
låg=

lågwärte, utan bår och bruna lika som hade the varit förbrände.

Anteligen kommo wi til roten af Rödfjället och behöfde en rund tima til thes wi kommo på klinten, then wi sedt wid andra ändan af Malgomaifjön, såsom stående i skyn, och then war äntå then lägsta af sina syston.

Fjäll kallas härstädes, the berg som bestå af större eller smärre stenars samling, sållan är thet en hel bergsklippa, och tå är then ändock så fönderrännad, at man knapt bör gifwa thet annat namn, än stenrösa, ibland bar, men måstadelen med måga eller litet jord öfwertåkt.

Rödfjället wrider sig lika som en halfmåna kring norra ändan af Rödfjön, emellan thenna halfmånan är marken afsluttande, fet, med sinått bidrke och förestrefne grådrter, wide och myreris bewårt: Grundjorden på öfre sidan war en fin hwit sand, på nedre negden en hwit lös lera. Om ej the många fjällor, som härstädes utur berget springa, gjorde något hinder i sådeswårten omwären och förorsakade frost om sommaren, synes thenna marken tilräckelig för $\frac{2}{3}$ mantal, och then beqwämaste, som wi he-
la

Ia thenna kanten sedt: ty här war en ren swartmylla til $\frac{1}{2}$ alns diup, litet sten och marken nog aflåge.

Wi gingo vidare förbi en trind hög kulla kringwärd af sidar och myror som ther ei äro sällsynte.

Jag twiflar ej at these myror kunna nyttias, thet högländta til åker och thet lågländta til ång, om thet allenast blefwe dikat och gödt, ty then Norrka bygden berättade Lapparne wara af lika negder uptagen och til hela byar tilwärt; sådant skulle och här låta gådra sig om allenast, antingen Lapparne kunde beweas til någon början af Åkerbruk, eller at folket i Nybyggerne så tilwarte, at the kunde efter hand hit utwidga sina ågor; men at tjt flytta en särskilt Colonie, synes ej löna thet kostsamma förslag, som skulle fordras wid nya hus byggande i tallskogen som är 6 mil ther ifrån belågen, utom thet at 2 å 3 års förslag til födan, creaturens mödosamma transport, dels til sjö, dels til lands, torde blifwa för swår, och kunde al sådan anstalt lika fullt underkastas en timande brist på värma och brånse i framtiden enär folket tiltager, hus skola byggas, samt brånse och stångsel anskaffas, så at skogens

gens sena och lösa wårt, torde då förorsaka hos förlagsmannen en rättmätig ånger öfwer thes gjorde kostnad och lemna honom utan hopp om wedergållning för sin använda möda.

Wi gingo widare 2 mil til Kitschewari fjäll, hwarest wi rönte en i Stockholm, men mer i Rom fjällsynt sak, af hwilken man här ej gör något wäsende, at, in medio Augusti, kunna stiga i et steg ifrån grön gråswall på snödrifwan, hwilket wi ther gjorde och funno således at ther gifwes utan någon bekostnad goda Iskällare.

Här skildes fjällskapet, en del gingo mer i norr öfwer fjällryggen, en del söderligt öfwer högsta delen af et stort myreland, uppå hwilket så wäl som uppå andre i fjällen warande myror syntes hiortron-blomma, någre få wore komna til kart, men inga mogna. Thetta myreland sträckte sig ungefär 2 mil i rundel åt S. til W. bespickat med större och finårre backar, samt gånsta tunn löf- och granskog. Then delen af fjällskapet, som gick öfwer fjällryggen blef warse i N. O. til O. then Westliga ändan Malgomas fjön ungefär 3 mil ifrån Kitschewari, 2 ne Lidsföar i N. O. och N. O. til N. och en del

del af Kultsjön i N. igenom hwilka Åns
germanna elfwen ännu sig sträcker, så
wål som Marsjön längre bort i N. N.
O. som jemwål flyter in uti Malgomai,
til Lidsjöarne $3\frac{1}{2}$ mil, til Kultsjön 4 mil,
til Marsjön 4 mil. Therifrån syntes
Luchselesfiäll i N. O. 12 mil, til Mars=
fiäll i N. N. O. 5 mil, til Fiäld=
fiäll i N. 12 mil, til Bidsfiäll i N. W. til N. 9
mil, til Arnäs fiäll 12 mil i N. W. til No=
riges fiäll 20 mil i W. t. N. til Ham=
mardahls fiäll i W. S. W. 8 mil, til
Jemtlands fiäll i S. W. til S. 12 mil,
til Blockfiällen i S. O. 4 mil, til Arksjön
i S. S. O. 14 mil. Änu många flere berg
syntes, alla med snö beprydd, men dels lä=
gre än the förenämnde, dels utan namn.

Wid Kitschewari råfades wi på
swaneberget, som är en del af thetta fiäll,
uti en Lapphytta, hwarest wi upslago
wärt tält, warandes then norra wägen
1 mil längre än then södra och med myc=
ken mera snö betäkt.

Thet bdr ei komma någon otroligt
eller ogjörligt före at man här stådes kan
se en längd af 12, 20, och flera milar och
således längre än på sjön, när man besin=
nar huru then krökte wägen öfwer höga
berg och låga myror öker miltalet öfwer
then

then raka linien. Huru mycket högre
 thesse horisonten är än sidn: när man
 esterräknar, huru många mil Kitsche-
 wari är ifrån Hernösand och huru wi
 wandrat ej allenast emot strömmen uti
 thet så kallade spaka watnet eller sehl,
 hwarest södra ändan är dock märkeligen
 lägre än then nordliga, utan ock igenom
 strålk, samt sluteligen the höga och bran-
 ta forfar, så at jag ei menar mig myc-
 ket fela, om jag säger at foten af Röd-
 fjäll är $\frac{1}{2}$ mil eller 5000 alnar högre än
 Hernösand. Wil man nu ther til lägga
 at thet fordras för en stark fotgångare
 en rund tima at gå ifrån roten af hwar-
 thera berget til thes topp såsom thet
 skedde til toppen af Kitschewari, och at
 ifrån roten af Röd fjället äro 3 sådane af-
 sättningar; och kanske the nämnde ber-
 gen ännu högre, samt at man utur en 60
 fots hög mast, kan se 1 à 2 mil längre uti
 sidn, än utur skeppet, så låter ej falla
 otroligt at man uti fjällen kan se 20 mils
 längd ifrån spitsen af thet ena berget til
 thet andra bergets ryg. Utom thesse
 fjällberg, bles man warse emellan Rit-
 schewari negden och Marsberget emel-
 lan sidarne, tunna gransfogs backar,
 som troligt äro af samma jordmån, som the

andra granskogs backar wi genomwandrat, nemligen stenröds och myreland.

Bergen härstädes gå intet uti en rygg, utan hänga ihop såsom håltuffwor i en sanker ång och thet kan man såga ej allenast om fjällbergen, utan ock om bergen uti myrelanden, finnandes jag för min del ingen annan åtskilnad them emellan, än höghden med the förändringar, som theraf följa, ty båda slagen bestå af lika grundjord, myckenhet af källor, och thet ibland them som flöda nog starkt, at drifwa et par qwarntstenar: både hafwa the i sina dällder små sidar, eller stora watsudammar och myror, hwaratur tåmmeligen strida rännillar flöda til the nedrigare flödsidar.

På fjällbergen ligger alltid snö uti skengropar, som Uisehle boarne kallade grubbar, hwaraf följer, at omkring alla fjäll, och ibland nära up til högsta kul-lan synes käll-ådror. Thet synes, som man skulle kunna sluta at någre om icke alla af these källor hafwa sin ursprung af then om wintren fallne snön, antingen i thet han smälter, eller af thet watnet, som af snön smält och emellan sand och stenar ligger uti gömme i berget, emedan på åtskillige ställen fants huru watnet,
som

som tilförene i är runnit utföre berget uti sanke ställen emellan stenarna tagit sin början ifrån någon stengrubba, men nu woro rätt så torra, som sielfwa stensgrubban. Ut somligstädes emellan klapperstenen på stora fiällen finnes swart mylla til någre göpnar, säger jag, utan at begripa orsaken, om icke then tjsfallande snön, sådant medförer, och lemnar efter sig swartmylla wid silaudet i genom sanden.

Sanden är härstädes hwit och helt fin, ibland som et dam och blifwer wid wätwäder så hård, som lera. Stenarne på fiällen bestå merendels af fin sandsten, dock hafwa the som ligga i dagen blifwit så hårde af wädret, at the äro nästan som flinta. Här finnes stenar til anseende som kalksten, men lika hårde som the andre. Utskillige stenar som hafwa utseende af klar Alabaster, men hårdare än flinta utan at wara Kiesel, en stenart lik blodsten, swart och grå schiffersten, med många flera arter, hwaraf somlige synnes hafwa likhet med järnmalm, men thet war dock ej annat än Kiesel och Quartz, som satt fläcketal utan sörkning och gång uti gråstenarne.

På the högga eller fjällbergen wåxer som ofwan förmått är ingen skog, på the nedrigare eller granbackarne och uti däl-
derne wåxer ömkelige grantråd, hwaraf
wi låto afbugga then största och wackra-
ste. Wi sågo then war efter kårorne 246
år gammal, thes längd 16 alnar och hela
diametren wid roten efter åfermåtnings
Scalan 1850 delar eller $9\frac{1}{4}$ Geometriskta
tum, qwistarne woro likasom wridna åt
söder, och nedbuckade emot jorden, hwil-
ket förmodeligen lärer komma utaf nor-
danwådrets starka inöfall. Thetta tråd
war emot toppen spitsigt och för öfrigt
sielfwa trådet ganska löst. Jordarten
ther thet tråd wårte bestod af sand. Thes-
utom syntes åfwen korta och trubbiga
Sjörkar samt Rönnar, hwilka gementi-
gen förtorkas eller af wintren förderf-
was, sedan the kommit öfwer 9 alnars
högd. Några bruna Enebuskar jemte
Wide får man här se, af hwilka thet sena-
re märkeligen therstådes teknar Könen,
i thet Mas har gröna slåta skinnande blad,
men Foemina gråaktiga och ludna, när
barken af maribus med knif affskafwes,
liknar thet Scherpi, nyttias af Lapparne
til blöjor åt sina waggabarn, til silklus-
tar, at fylla i wida skor &c. men Foemina
bark, är för stråf och från. Hwa-

Hwarest thesse stå tillsammans, syn-
tes frö wara wårt på henne, men ther the
ej woro blandade, syntes inga frö. E-
huru kortwårte the ock åro, så trifwas och
fröa the sig härstädes så wäl, fast än the
wåra mycket låge och likasom tryckte til
marken, så at jag lätteligen retades at
tro thetas råtta hemwilt wara uti fiäl-
sen, ty i the södrare Länder lårer sällan
thenna tiden finnas, thet widet hafwer
mogna fröen, samt ock at hela Unger-
manå åen utaf thetta widet ymnigt wå-
rer ther som åen öfwerflödar, men sällan
på andra ställen, hwaraf slutas at wat-
net efter hand medfört thes frö.

Jordarten uppå granbackarne är
måst sandig, och ibland kan man få se nå-
got hel tunn swartmylla emellan stenar-
na. På the södrare sidor finnes jemwål
någorlunda gråswårt, dock ju längre ne-
der ju bättre, särdeles myckenhet af Jär-
gia och syror, them Lapparne nyttia til
spis, förwålda och blandade ibland Ren-
midlken sedan then blifwit kokad.

Klart wäder steg så mycken dimba
utur Fiällwitssarne och thes källor, at so-
len enär then nalkades til Horizonten
icke mer synas kunde, och middagstiden
hindrades ifrån klart skien, ehuru lusten

en dag war dåfwarml, och stiger thenna dimban sedan synligt wis til moln; men i mulit wäder och regn ströf dimban lågre än halfwa berget, hwarunder wi på södra sidan camperade wid en Lapps 2^{ne} kåtor, så at wi woro tåmmeligen nära skyarne, ja så nära, at en af wårt följe gick en hel natt i thetta moln, utan at råka neder, eller kunde se två alnar ifrån sig, mindre til then eld wi til hans råttelse uptåndt, dock utan at efter gammal sågen blitwa af skyarne bortförd.

Uti sådant mulit wäder war här ganska kalt, åfwen som neder uti Stockholm wid Octob. månads början, hwar til nordantwådret i synnerhet bidrog.

Then närmast belågne bergspitsen syntes of mycket nära, samt the therpå wallgående Renar helt små, så at hela driften af sextio stycken kunde knapt synas; och emedan wi ej hade med of några längdmåtnings wårktnng, gick jag upp på berget och Herr Baron Cederhielm blef nedre, at igenom liudet och hörflen döma om belågheten; med steg at måta thenna distancen war helt omöjeligit i anseende til bergets ojåmnhet. Skulle wi tå hafwa slutit af hörflen, så hade thet ungefår warit 6 til 700 alnar: hade wi
dömt

Dömt af synen och trycket huru nära backen synes vara til tältet, så hade thet varit 500. J anseende åter til thet som tältet syntes ifrån backen och ifrån tältet the på backen gående folk och creatur, så hade thet varit 12 à 1400 alnar. Orsaken til thenna åtskilnad måge Herrar Physici utröna, åfwenledes måge the utleta, hwadan thet komer at en owanlig torst plågar them, som ej äro wane wid thetta climat och watn, thet dock thetta watn är af en besynnerlig klarhet och utan smak, samt efter thet är et smått snöwatn skulle åga torstsläckande delar i sig.

Hela thenna negden ifrån Malgo-
mai sidn tilräknandes, skulle vara en del af theu marken, hwars upodlande varit Herr Baron Cederhielms systemål; och som han ej allenast funnit thenna marken vara af helt annan besaffenhet, än then blifwit honom beskriwen, utan ock af then, som skolat varit första uphofsman thertil, om thetta landet gjorde irriga berättelsen, inhämtat, thet öfriga landets besaffenhet och ringa liknelse til åkerbruk, hwarmed ock Papparne som här blefwo examinerade, instånnde, wände wi samma wåg tilbakars, sedan wi för-
gåfwes wäntat 3 dagar på klart wäder,

och under hela thenna tiden hwarken sedt någon stier na eller middags sol, än mindre solens upp eller nedergång för then ständiga dimba, som upsteg och swåfswade omkring these med sud bevrindde berg.

* * * * *

Sedan jag nu nämndt om Landets beskaffenhet, wil jag allenast korteligen röra om thes Juvänares, Lappar-nes lefnads sätt.

Et Folk, hvars usla och eländiga lefnad ej annat kan, än upwäcka medömkan hos alla ömsinte; the äro begåfswade med enahanda sinnets och kroppss förmodgenheter, som andra menniskior, men wetta ej at nyttia them, i synnerhet the senare, til theras sanskyllige bästa: En falsk tanka om then förmonen en lättiefull frihet med sig förer, en stor ofkunnoghet, en slåt upfostran äro orsaken, at theras begrep om nödwändigheten af en förnuftigare borgerlig sammanlefnad, än then, the nu idka, ej blifwer starkare och the således hellre wilja blifwa uti theras uselhet än sielfwa arbeta theruppå, at framdeles kunna komma therutur.

Thetta Folket äro måst helt brunette, Manspersonerne länge, groflemdade och starke, the hafwa tiock och lång hår=

wärt,

wårt, låga pannor, ej stora ansikten, liten skuggwårt, breda öfwer bröstet och arlarne, smale wid lifwet, samt gemenligen hiulbente. The äro wige och synas kunna uthårda med tungt och swårt arbete, i synnerhet äro the starka fotgångare, hwilket jag af egen förfarenhet kan bewitna, the äta hwarken hunger eller nästenhet, frost eller owäder: hwilket en lång wana hos them endast lärer förorsakat: the äro mycket kåta, fast icke alsterfulle.

Qwinfolken theremot äro spådemade, hafwa tun hårwårt, små ansikten, smale öfwer lifwet, små til wårten, ganska fule, så at then som wil beslita sig om återhåll han må någon tid wistas hos thetta folket.

These Qwinfolk äro ganska mycket underkastade alterationer, och kunna af the minsta tilfällen döna någre gångor om dagen.

J Kläder wet thetta folket ej af skiljaktige och mångahanda moder: thet enda hwarutinnan the fram för andra folkslag böra skattas sälla. Jag bör tro them till the påstå, at the ännu, sårdeles Qwinfolken, behålla en del af sina äldsta Förfäders drägt, hålft thetas jeder och tradi-

tioner lifna at the kunna räkna sina A-
nor ifrån Israels folk och til åfventyrs
af the tio förlorade släkter.

Lappen har aldrig någon möda at
spinna, eller betalar en styfwer om året
för linne, th thet brukar han på intet sätt.
På hufwudet har han en kallot af wal-
mar, hvars största prydnad är, enär
sommarne med en öfwerhödd klådeslist
betäckas. Närmast intil kroppen haf-
wer han et liststycke utaf walmar, och
therofwan uppå en tröja af samma slag
med långa armar, wide uti halsen, med
en bräm af klådeslister och wål upskurue
uti bröstet, så at han altid både sommar
och winter är öpen i bringan: så then ytt-
ra tröjan skal wara rätt hederlig, är then
med blå eller röda klådeslister omhödd.
Then Lappen som här skattas wara rik,
har äfwen en högtids tröja af klåde,
hwilken dock är på samma sätt giord, som
then ofwanämde. En gördel hafwer han
altid om lifwet, brodderad med tenn och
mycket sinätt smide, eller ock aldeles o-
brodderad efter hvars och ens råd och lå-
genhet, småsmidet består uti silfwer eller
måstingsplåtar, ringar och hwad eljest
han öfwerkomer som glimmar; waran-
des i synnerhet angelägen, at thes gördel
mätte

mätte wara grann och wacker. Wid hål-
 tet hänger åtskilligt blåffs, ringar, pun-
 gar, knifwar, prygl ic. Ofwanuppå sin
 undertröja bår han om sommaren i fullt
 wåder en hårsliten Lappmudd som är ö-
 pen öfwer bröstet, men sedan igensydd,
 om wintren har han en warmare mudd,
 men är thet mycket kallt så tör han wäl
 wåga at therjemte under Lappmudden
 nöta sin öfwertröja. Om wintren har
 han ock en skinnmjssa som betäcker hufwud
 och hals. Til byxor och strumpor betie-
 na the sig utaf barkade Renskin, så gior-
 de, at the och strumporne hänga tillsam-
 mans uti et stycke. Skor har then som
 bor i skogsland utaf nåfwer, hwilka el-
 jest hos oss kallas passlor, som allenast
 nyttias om sommaren: men om wintern
 har then som bor i ställen långor af rens-
 hudar, på samma sätt giorde, som Norr-
 ländningarnes, hwartil dock the förmög-
 nare köpa sulor af Nybyggaren eller
 Köpmannen.

Then Klådedrägt som Qwinfolken
 bruka, är nästan enahanda med Kar-
 larnes, undantagandes at the förras
 tröjor äro något längre och räcka til
 knä, i thet stället Mansfolkens ej stå
 längre än til halfwalåret. Kiortlar

Ka the sållan, åtminstone ej något Öwin-
 folk i fiällen. Bröftet är alltid bart och
 hafwa the på sina kläder uti bringan, åf-
 wen som på gördeln, små silfwer, mås-
 sings och tennplåtar, af hwilka somlige
 äro med allehanda slags bilder utkrusa-
 de, somlige helt slåte. På hufwudet haf-
 wa the en platt och trind hatt, twenne i-
 hopshddde walmarestycken, thet öfra sty-
 ket är helt, men i then undra delen är et
 kringkantadt hål för hufwudet; under
 thenna bära the en art åneband, såsom et
 bredt strykeband af klåde eller walmar,
 hwarwid på then nedra sidan i stället för
 spetsar är widhåftadt et bredt band af
 ihopshdda lister, som merendels är brod-
 deradt med tenn. Hemma i huset bru-
 ka the ock en art switsiga myssor. I
 öfrigit är thes klådnad helt lik med
 Karlarnes.

Lapparnes boningsrum äro åfwen
 så slåte, som thes kläder och kallas af
 them sielfwa Kåtor, sådane kåtor byg-
 gas på treggehandas sätt.

Then första art af these kåtor byg-
 ges således: man upreser störrar emot
 hwarannan i rundel, nedan til widt och
 ofwan smalt, nästan i sådan form, som en
 sockertopp, hvars öfra spits är afhug-
 gen,

gen, hwilka betäckas med granris eller walmar, at ej något regn tränger sig igenom. Til gälf brukas ej annat, än biörk eller granris. I stället för spis lägges mitt uti kåtan, små platta stenar uti en ring, hwaruppå the lägga weden. Hwad skorsten är weta the intet, utan röken drager sig ut genom et wid stödrarnes sammansättning lemnat rökhål, hwilket äfwen tienar i stället för fönster, och så framt rummet ej therigenom wore nog ljust, behöfwa the dock ej frukta at icke kunna se alt hwad the giodra, ty dagen löser thesutom nog in genom wäggarne. Dören är et fyrkantigt wadmals spiåll bredare ner til, än upåt, bestående af fyra sammanlagne spiålor, then betäckes af walmar, som fasthåftes af fyra påslagne tvårspiålor och är så trång at man nåppeligen annorlunda, än på sidan kan genom then samma sig insynna.

Then andra art af sådane kåtor, är så wäl til inrecket, som thet öfriga enahanda med then förenämde, undantagandes til figuren, som är mer aflång än rund, underhålles af 4 grundstörar, upåt något krukiga, som sammanbindes ofwäntil medelst en tråram uti en aflång fyrkant och sedan betäckes kåtan äfwen som

som the förra slaget af granris eller walmar.

Thet 3:die sättet at bygga sådane kåtor är the bästa och beqwämaste samt brukas af bereste Lappar, som äro på god wäg at förbättra sina sedet, och har hwart och et Hushåll en sådan kåta wid Åsehle Kyrka upslätt, hwarest the öfwer Helgedagarne, i anseende til then långa wägen, the til sina hemwist hafwa, fördröja, hwilket jag redan tilförene berättat.

En sådan kåta består af fyra hwarf timmerstockar bygde närmast in til jorden i fyrkant, med knutar, på samma sätt som andra hus, warandes hwar stock ungefär 5 alnar lång, hwaruppå sedan reses en ordentelig kåta, dock af stadigare stockar, hwilka betäckas af nåfwer och torf, så högt at en Karl kan stå rak uti kåtan under sielfwa takspitsen, dören är liten af bräder, the äro utan fönster, spisen på samma sätt, som i then förstnämde, et litet rökhål i taket och sedan är hela byggnaden färdig.

Lapparne weta ej utaf andra sängar eller stolar, än gålfwet, som är marcken med granris betäckt. Til sängkläder brukas the Renshudar och walmar til täcken, samt sina gängkläder eller ock filtar. Så-

leds

leds ligga the helt nakna, hwarom annan blandade, Dwinfolk och Manfolk, gifta och ogifta, små och stora.

Theras Husgerådsaker bestå uti matgrntan, sållan af järn, måst af mäs-
sing och koppar, fat och skedar utaf träd,
tå hwar och en har sit särskilta fat eller
skål och sin egen sked, hwilken gemenligen
af thet slitiga strapandet är på ändan
platt nötter. Och är för them som ej trisa
was längre på et ställe än högst tre we-
kor, ganska beqwämligit at the ej hafwa
mycket stråp at födra med sig. Orsaken
hwarföre the så ofta flytta sine hemwister
är, at theras Renar, såsom then endaste
boskap the äga, måge få alltid nytt til-
räckeligit bete, sedan the upåtit thet, som
när in til thet ställe, hwarest Lapparne
tilförene wistats, warit til fångs. The-
ras öfriga Husgeråd består uti en järn-
kådia med krokar hwar på the hånge sin
kolegrnta öfwer elden, några järnbeslag-
ne skrin, selar och ackier åt Renarna, Lo-
bösa och skif åt Lappen, båtar och nät.

En del theraf brukas blott om som-
maren, en annan del om wintern.

Som the om sommaren måste sams-
la sig wintrefödan, så hafwa the på åts-
killiga ställen sina fateburar upbygde.

Lapp

Lapparne äro utaf tvegegghanda slag, i anseende til sit wistande och närings-sätt: Gran-Lappar och Fiäll-Lappar. The förra bo omkring Ushle-Sokn och kallas således, efter the uti granfogar hafwa sit tilhåll, hwarest theas Renar föda sig, i synnerhet wintertiden, af thet på granarne wårande lastroet. The senare äga sina hemwister uppe uti Fiällen om sommaren, för yrfaets skul, hwaraf the fått sit namn; men om wintern flytta the i fogar hwarest mera lugn är. These tweñe slags Lappar äro nästan enahanda så til lefnaden, som alt annat, och skiljes endast uti theas närings-sätt.

Gran-Lappen har sin måsta föda utaf fiskande, hwilket ock är thet endaste arbete han gör, och lönar nog mödan, i anseende til then ymnighet af fisk, som uti the i Lappmarken belågne sidar, i synnerhet uti Ungermaña åen är til finnaudes; them tryter aldrig Laxöring, Jid, Sül, Abborrar, Mörter, Gaddor, dock ej alla fiskar i alla sidar, utan med tåmmelig åtskilnad, så at i somlige sidar finnes aldeles intet then fisk, som i andra. Mycket fetare och bättre äro these fiskar än annorstådes, men ej så store. Jag wet ej om jag får tilskrifwa thenna wårkan at thet

rena

rena watnet, the många sidar och fiske-
 ställen, som en Lappe ej årligen hinger
 wittia, eller then långa wintern, at han
 sällan omakas i sin lektid, ty fast ån så
 wål Lappen, som Nybyggarena nog
 passa på Leksfiskan, så har dock hwar Hus-
 bonde så stor rymd och så många sidar at
 bestrida, at några år gå förbi, innan han
 kommer til en och samma sid tillbaka.

The wanlige Fiskeredskap hwaraf
 the sig här i landet betiena, åro the af
 notgarn så kallade 1. Ryxfior, them the
 lägga uti rånnillars utlopp. 2. Lågnåt
 af fyra åtskillige slag: (a. Mörtnåt haf-
 wa två fingers stora maskor. (b. Gådde-
 nåt af fyra fingers stora maskor. (c. Sift-
 nåt hafwa maskor, så stora som hela han-
 den. (d. Skafsnåt, som åro af lika bredd
 med Gåddnåt. 3. Stötnotar med kil
 mitt uppå, swepnotar utan kil och win-
 ternotar, wid hwilket sidsta slag jag an-
 märkt, at the ras råstänger åro något
 längre, men mycket smalare, ån the som
 brukas kring Stockholm, ja, jag har sedt
 them, som warit $1\frac{1}{2}$ tum i Diameter wid
 10 til 12 famnars längd och thet gidra the
 i anseende til then ringa manskaps hielp
 the kunna hafwa wid sina notdragter.
 4. Af Gåddfrotar, slantar och drag wet
 man

man intet i Usehle, torde ock wara mindre indrägtigt i thesse klara watern, åtminstone hade wi drag ut på hela wår resa til söds, men fingo ej mer än en enda Gådä, kanske thetta fischeredskap war lika oöwanligt för fisken, som thet war för landets inwånare, emedan thet hade skapnad af en ruda, hwilken mycket sällan fins i Usehle, aldrig i sielfwa elfwen.

En del af fisken kokas först then the äta utan bröd, ty bröd weta the ej utaf, en del äter torkas, hwaraf the underhålla sig öfwer wintern och försälja thet öfriga til sina utskylbers betalande. Graupappen skiuter ock ganska mycket fogel om wåren, then han ej kokar eller steker, utan torkar i skuggen, sedan fiådrarne förut blifwit afplockade, sådant torkadt fogelkiött har jag ätit, och kan försäkra at thet smakar helt wäl.

Biörnar skiutas ock af thesse Lappar, hwilkas lägen the om hösten upleta, samt sedan om wintern uppå skidor upjaga biörnen, så the först gifwa honom med höfan et banesår, och sedan i fall thet ej straxt kan taga lifwet utaf honom, döda the honom med spiut, eller ock låta the sina thertil inrättade hundar om wintern upwädra biörnens lägor.

Utaf theße Lappar, så wäl som Nybyggarena i Usshle, wägar sig en enda Karl på sådant sätt som ofwansförmält är i händel med Bidruen, som sällan slipper utur händerne på honom odödad.

Skinnet sälja the bort och köttet användes utaf them til föda. Benranglet sammansättes och offeras dels på laswar, dels i jordhögar.

Renar håller wäl Gran-Lappen, men få til antalet, och som han skaffar sig sin mästa föda utaf fisken, så winlägger han sig ej heller om thesa creaturs anskaffande och kötsel widare, än at han utaf them allenast kan hafwa nödtorftig midel.

Nu wil jag korteligen berätta om Siäll-Lapparne, hwarutaf skillnaden emellan theße och Gran-Lapparnes näringsfatt lätteligen lärer inhämtas.

En Siäll-Lappe af medelmächtig förmodgenhet kan underhålla 150 til 200 Renar, utaf hwilka han hafwer sin mästa föda, bestående i midel, ost, kött, hudar, med mera; Renmidelken är intet osmakelig, men så fet, at när man späder 3 qwarter wata til 1 qwarter midel, är then dock så mächtig, som god Romidel, ja så fet at han på 3 dygn, som wi hade honom i bou-

teille, dock icke surnade, utan hölt sedermera at kokas.

En Renko midlkar äfwen som andre boskaps creatur mer om sommaren än om wintern, och är thet måsta then midlkar et qwarter. Renen drifwes i wall, sedan Renkon blifwit midlkad, och nosgriman af kalfwarne tagen intils middagstiden, då drifwas the hem och ställes i fällor, ungefär kloctan, drifwes the åter ut intils mörkret, så ställes the åter wid kåtan i sina renwallar och bindes på kalfwarne en nosgrima med taggar, som hindrar them at dia ut then midlken, som Lappen wil hafwa til sin födda. The äro så wane at stå stilla i sine renwallar så at knapt någon stängsel betarwas kring om them, och gå the intet ur sin stängsel innan theas wallhundar gå förut och en af spällboskopen (emedan uti en drift finnas många så Oxar som Kor, hwilka hafwa små kloctor om halsen) blifwer utledd, men då löpa the ock såsom löse och late Scholæ-poikar. Ur somnaren mycket het, så wallas the om nätterne, undantagandes midnatten och stå hetaste dagen, då eld göres omkring them til at fördrifwa angg, knott och kurtma.

En del af midlken kokas straxt up,

en del åter tilredes uti renblåsor och större tarmar, på thet sättet, at sedan thet insalda skinnets blifwit wäl igensydt, uphånges thet först några dagar uti thetas röfchål, men sedan uti skuggen under thetas skiul tils then hålnar och kan i faten buten förwaras til wintern, så then med watn upspådd, upkokas och åtes.

Oft giöra Lapparne om sommaren utaf mjölken och låta en del af then samma torkas i solen til torr föda, en del åter förwaras färst til wintern, så Lappen t brist af mjölk skärer osten i små skifwor och upkokar then med watn, så then ej smakar illa, utan låter wäl äta sig, af them i synnerhet, som therwid äro wane, ehuru theanna maten är nog mäktig.

Ridtet utaf these creatur åter handels färst kokat, dels ock torkadt i wäder och skugga.

Eljest förskaffar sig Siäll-Lappen sit underhåll af then fisken han i the uti siällen belagne sidar fångar, hwilken han måst färst förtår och en del torkar til winterföda. Så ofta han giör sig möda at gå til siöds med sit fiskeredskap, som är enahanda med Gran-Lapparnes och Nybyggarnes, kan han altid giöra sig säker at therifrån hämta med sig Laxörin-

gar, Harjur, en fiff then jag ej fick se, Rödfiff, sållan Rudor, jemte flera slags fiffar, som åfwen ofwansföre äro nämde. Och som jag ej tror at Rödfiffen här å orten är almänt bekant, så skal jag then samma nu beskriwa.

Thenne Skinnfiff, som för of blef uppedd war $1\frac{1}{2}$ qwarters lång, fast thet berättades at han fångas nog större och til en alns långd.

Han är ej olle en Forell eller Lards ring til sin Kapnad; til färgen delas han på hwarje sida uti fyra delar, och thet medelst twenne korswis dragne mycket synlige mörka ränder, then ena längs utåt fiffen, öfwer långbenet, som består af tätt satte mörkgröna prickar, ifrån öppningen af gälen til medeldelen af stierten: then andra randen går tvårt öfwer wid frambdelen af ryggfånen til buken, warrandes färgen under buken hel citrongul, något fram om thena randen, tvårt öfwer, är en annan, som är både kortare och til färgen nog swagare. Fiffens färg på ryggen, är aldeles som en liten marmorerad Abborre och buken en blek Couleur de Feux. Swilka färgor dock efter the fyra delar, som af omnämde twenne strekar förorsakas, således förändras, at fram-

frambdelen af ryggen är mörkast, the-
 näst bakdelen af ryggen: warandes på
 then fisken wi fingo, på högra sidan uti
 then andra delen en hel mörker fläck på
 ungefär $\frac{2}{3}$ af then fierdedelen längs ut åt
 lagder, och på wänstra sidan af i första
 delen en dito fläck tvärt öfwer och et
 strek snedt åt. Then tredie fierndelen wid
 hufwudet i färg ifrån ryggfärgen alt liu-
 sare och liusare, til flossfånarne, ther thet
 småningom til naslan under buken för-
 ändrar sig ifrån en blekgul Couleur de
 Feux til helt hwitgult, liusare emot stru-
 pen, rödare bak åt, then sidsta fierndelen
 går ifrån andra fierndelen neder til bu-
 ken aldraltusast, ifrån then andra fiernde-
 len tils underbukten framför pudend. til
 Couleur de Feux, men bakför pud. helt
 lik med en Forell. Öfwen som Forellen
 hafwer i sit skinn mörkbruna fläckar, så
 hafwer och theña fisken fläckar, 43 på then
 wänstra sidan och 41 på then högra. Huf-
 wudet likt en Forell, til skaynad, mun,
 läppar, nos, paña, tänder och tunga, men
 ögonen äro högre up och större. Fram-
 delen af kindbenet kortare och bakdelen
 theraf något längre än på Forellen. Nos-
 sen är helt mörkgrön, läpparne stridige,
 frambdelen af kindbenet Abborrefärg, och

Bakdelen nog liusare, med 11 bakleder på högra sidan och 11 på then vänstra.

Under gomen är Sangboenfärg fyra stycken, 22 tänder i thet första, 20 i thet andra, 20 i thet tredje och äfwen så många i thet fjerde.

Glossfånarne förändra färgen äfwen som sielfwa fisken, ifrån mörk Blåborrefärg på öfra delen, til citronfärg på then nedre, med 14 leder uti then högra och 14 dito i then vänstra.

Ryggfånan helt mörkgrön, hvars Kam är uddig, har 12 leder, hwaraf then sidsta ej sluter sig fast wid ryggen, utan är til längden halft så lång, som then första.

Buffånarne äro framtil liusgula, the medlerste mörkröda, dock owanlig färg och sidst Couleur de Feux, bestående then högra af 9, och then vänstra af 9 leder. Pudenda äro på $\frac{2}{3}$ af Kroppens längd.

Fånan bakföre är til färgen nästan som buffånarne, men mörkare samt orez nare färg och består af 10 leder.

Then lilla rundaktiga fånan på ryggen, består af skinn så wäl som then wid stierten, til färgen äfwen som ryggfånan. Stierten är eljest mitt uti kortare än wid ändarne lilla som en Gadda.

Thenna fisk såges lefwa af mygg,
som

som falla döda på watnet, säkert är thet, at på et ställe i en forß therest föra stycken helt små fiskar kämpades om en död mygga, roade wi oss länge med at fånga mygg och mata them, men om thet woro sådane fiskar kan jag ej wist berätta.

Han skars up och befants midlken lika lång, som bukerummet, hwit och rödstrimig.

Swalgbuken tom och hofkrummen, half så lång som bukerummet med sin ändetarm.

Hiertat war litet rödgult med en grå rödaktig hierterot.

Blåsan bestod af en enda Cammarre, långs utåt hela bukerummet, lefswern helt liten och trekantig.

Galla funno wi intet, läwer til åf-twentyrs wid upfiskandet blifwit sönderkramad, emedan then ena midlken syntes gulaktig wid ena ändan.

Buken är i proportion emot liöttet mycket liten. Färgen af liöttet är likt en Stirtets.

Utom then föda Lappen förskaffar sig af fisken, tilreder han åfwen mat åt sig af grönt, som består uti Zärgia och Harshra. Qwinfolken laga aldrig mat, utan tillkomer thenna syflan endast Kar-

larne, och äro the förras sysslor endast om dagen, at akta sina barn, thet the med ringa omsorg qödra, och tillika med Manspersonerne walla sina Kenar, hwilket är ej eller någon möda, ty Kenarna drifwes allenast uppå bergen, hwarest the sielfwe nogsamnt af then ther wårande mågan föda sig, utan at särdeles stryka widt ikring.

Utaf thet som ofwansföre är anfördt, läter lätt kunna slutas, på hwad sätt så wäl Fiäll-som Gran-Lapparne nära sig, och at the senare hafwa nästan samma näringsmedel som the förra, samt at then endaste skillnaden theruti består, at Gran-Lappen har sin mästa förtäring af fisk och Fiäll-Lappen sit förnämligaste underhåll af Kenar.

Churu Gran-Lappen bor närmast intil Landsbygden och har således ej så långt til at afsättia sine waror, som then ther har sin hemwist uti fiällen, så är han dock långt fattigare, hwilket jag endast tillfrifwer thetas skadeliga goda smak för brånwin, hwilket the i thesse 2:ne sidsta åren ganska dyrt måst til sig lösa, ja nuig är berättat at uti thenne somår har en Lappe budit en Riksdaler för en sup brånwin, om han hade warit god före at få then samma.

Lapparne hafwa sielfweibland sine förnämsta swårigheter upräknat thetas odrågeliga längtan efter thenna läskedryck och uppå wåre förestälningar at brånwin wore en mindre nödig wara, swarat, at the ej kunna skaffa sig Hustrur eller fria om the ej hafwa brånwin i förråd. Lappen skal hafwa then sedwanan tå han första gången anmäler sig hos Föräldrarne om thetas Dotter, at begynna sit tal, til the närmaste anhörige i synnerhet til Bruden med en sup brånwin, tå the hafwa lättare at uti brånwins glädien finna sig uppå friarens begäran än wid nyktert mod.

Han köper sig Hustru och betalar för henne ifrån 5 til 9 Riksdaler, alt therefter huset är rikt, och är så slug wid sin uträkning, at han ej betalar mera för sin Fästmö än han kan få hemgifte med henne. The fria, gista och beblanda sig aldrig uti så nära skyldskap som sybblingar äro, them the alt kalla Fränder och Fränkor.

Thet säges at Lapparne ej skola hafwa någon böjelse til Vencrem Vagam, utan affstytherföre, ehuru Mansfolk och Qwinnfolk ligga tillsammans, så at the ock sielfwa angifwa then som sig themot förbruter innom the hos them förbudne hållne Frändskaps grader; torde hända at ryktet ej kan så lätt hämta tidningar ifrån en långt aflägsen gles bebyggd ort, som ifrån then som tätt är bebodd. Eljest äro Lapparne ej särdeles fruktsamme, hwarföre ock tå en Lapphustru får en Son, gläder sig ej allenast Fadren theråt som en lathund åt många Helgedagar, utan ock tracterar alla sina grannar och sig sielf i synnerhet på bästa sättet.

At linda sina barn weta the ej utaf, och i stället för waggan lägges barnet helt löst omkringswept med walmar uti et uthuggit träfoder, eller ock af låder sömadt, giordt något wide, efter barnets storlek, nästan som en på ena ändan bred på then andra spetsig Verul-ast, med then åtskillnad at farmarne ej äro högre än barnet, och wid botnen rundt; på omse sidor om farmarne är låder fastslagit, hwilket hopsnöres så tätt at barnet theruti ej kan röra sig.

Thenna art utaf waggan fastsättes uti taket i kätan hwarest then wippas af och an uti röken medelst twenne therwid hängande snören, uppå hwilka man drager. Sielfwa inventionen uppå waggan är ej dåswen och kan wäl brukas, men at thet är ganska skadeligit at låta barnet gungas uppe i taket och ther insupa then ständige upstigande röken, kan hwar ock en lätt finna. Therutaf samt at the ej bruka spisar utan korian altid upfyllas af rök, synes orsaken kunna hämtas, at alla Lappar ganska mycket plågas af ögonstuka, samt blifwa ofta så the hunnit til 40 à 50 år stenblinde.

I stället för blöjor betiena the sig af then affstrapade, torkade och ploctade widebarken, then the lägga kring barnakroppens underdel, och på thet thenna kostbara blöjan ej må ofta wrenas och således förderfwas, taga the ofta ut barnet och förmå thet til at rena sig thermedelst at the delar, som thertil äro skapte så länge retas med et finger, til thes thet gör modrens wilja tilfyllest. Men skulle blöjan saktadt thenna omsorgen wärlas

tas eller orenas, uptonkas then och nyttias åter 5 à 6 gånger men föga längre, utan skal då åter nytt anskaffas.

Hurudan Barna-upfostran är hos thetta folket, behöfves ej någon vidare beskrifning, utan då man besinner allenast Föräldrarnes lefnadsfätt, kan man snart weta på hwad sätt thetas barn blifwa upfödde. Åga barnen någon god egenkap ärfwa the then antingen utaf sina Föräldrar, eller ock är then them medfödd, äfwen så uti thet som är ondt, och är thetas o-upfostrade förnuft i then senare händelsen thertil orsaken, at the ej kunna styra sina naturliga böjelser.

Tilförene och innan jag sielf haft tillfälle at undersöka om thetta folkets egenkaper, förestälte jag mig ej annat, så ofta jag hörde Lappmarzen nämnas, än then skulle bebos af sådane inwånare, som ej en gång kunde tänka, men nu kan jag försäkra at man hos en Lappe skal finna större egenkaper än en slät upfostran efter wanligheten kan lofwa.

Han är mistrogen, inbillar sig med ständig råddhoga at alle, undantagandes thes egne Bundsförwanter, önska thes undergång. Och som han håller före at en lättiefull lefnad är thet högsta goda uti timmelig mätto, så föreställer han sig med förskräckelse, at then dagen lärer komma, uppå hwilken en sådan frihet blifwer honors affsuren: han föredrager alltid then förmon, at äta när honom behagar, fast thet är slät spis, för the största träseligheter och at hwila med kroppens olägenhet til middagen,
frans.

framför at ligga uti en god sång och lägga sig samt stiga up i rättan tid.

Inbillnings kraften måste hos thetta folkslaget wara otroligt stark, ty en owanlig skräm- sel bringar honom snart at dåna, han är lätt at efterapa alla åtbörder man för honom gör, ja när then ena talar, så röret then andra sin mun likaledes. Af theenna inbillnings kraften flyter theras dånande wid thet the slå på sin spådoms trumma; theras lättdragenhet til wid- spelse, theras wåmjelse för öfwerwålde, jemte andra flere wanliga påföljder, äro jemtval prof af en kraftig inbillnings gåfwa.

Härutaf låter kunna slutas, huru omö- jeligit thet är at med hårdhet kunna något hos thetta folket uträtta; men theremot kan man med lampa och foglighet få en Lappe hwart man wil, ty han hörer förestälningar rätt gier- na och begriper them lätt, allenast han kan öf- wertyga sig stelf at the ske utaf godt upsåt.

Ware Lapparne idoge, så kunde the på mångahanda sätt försörja sig och öka sin ut- komst; utom thet at the til myckenhet kunna försälja Kentidtt, Kenhudar, Fogel, torr fisk, med mera, äro the äfwen handslöge och kunna gödra Lappmuddar med tennbrodderie, Lappdosor af näfwer äfwen med brodderie, wackra Korgar af trärotter, Tömmar och Kensenor, jemte flera handaslögden.

Skulle the igenom sådane medel som of- wanförmålte äro, söka at öka theras egendom, fun- de the hafwa lättare at betala sina utskylder, som ej äro store, ty hwar Husbonde betalar
för

för sig och hela sit matlag, til thet högsta be-
räknat i et för alt ej mera än 18 Daler Kop-
parmynt om året, men wäl therunder til 3 Da-
ler, hwilka utlagor the dock tycka äro odräges-
lige. **Statt-Lappar** under **Åsehle Lappmark**,
äro ej flere än 53 til antalet, hwaraf man snart
ungefär kan weta, huru stor indrägt Cronan
af thesse Lappmark kan hafwa om året.

Hafwa Lapparne stora fel, så hafwa the
ock sina stora förmoner. The äro willige at
lära, allenast man betager them all misstänka til
at tro, at thet man säger them, härflyter ej
af annat, än af upriktigt wälmenande, och så
äro the färdige at emottaga underrättelser.

Min goda Resecamerat Herr Baron Ce-
derhielm, som gjorde sig mycken möda at ge-
nom Tolk föreställa them i hwad för et uselt til-
stånd the woro stadde och huru angelägit thet
wore för them sielfwe, at tänka uppå medel, at
hielpa sig therutur, hade med sig en half tunna
ritorr råg til försöks anställande om uti thet-
ta landet, som war för honom med så härli-
ga färgor affskildrat, och hwilket han wid up-
resan war sinnad at upodla, kunde någon förhopp-
ning gifwas til någon god sådeswärt; men som
han såg at för honom sielf ej war wärdt at
fullfölja sin föresats, så dref honom dock es-
tertänkan om thetta folkets wälgång, at öfwer-
tala them til at pröfwa uppå, om ej rågsäd
ther skulle kunna triffas, och utsåg thertil
Kenwallar samt andre Fårskäckar, som syntes
lämdige, samt lät them uti sin närvaro så och
ned

nedhacka såd, hwartil han skänkte them then omnämde halfwa tunnan råg til utsädet, på the wilkor at han genom någon skulle underrättas om framgången theras. The woro ej allenast färdige at giöra thet efter, som them blef underwist, utan man kunde ock se hos them en liten fågnad theröfwer at the blifwit underättade om thet, som the sielfwe lätteligen funno kunde bidraga til theras förmon, samt uptogo thet med mycken tacksamhet. Om thenna i Kenwallar (som är Kenarnes dageliga fälla) nedfädde rågen, har Herr Baron Cederhielm mig berättat, thet the til Zulemarknaden nedkomne Pappar berättat at brädden förledne Höstas stätt rått wacker och frodig.

Hos thotta folket höres aldrig af någon tufnad, eder eller lögn. Såsom the flyttia sig af och an, så kunna the ej eller alltid föra med sig alt thet the äga: therföre hafwa the uti skogen åtskillige rum, som bestå af fyra upreste stolpar i fyrkant med tak uppå, lika duswehus, hwarunder the förwara sina matwaror, med sådan säkerhet, at therutas ej thet ringaste förkommer, ehuru en sådan fatebur hwarken är med lås eller någon annan wård försedd. Om någon gång händer at Pappen stäl, sker thet ej, så framt icke nöden drifwer honom thertil, och då kan han gå til en sådan Pappboda hwarest han åter sig mått och går straxt therifrån, utan at taga något med sig.

Thesutom äro Papparne hielpsamme emot nödlidande, enige, ja så, at ej then ena Pappen någonsin skal uptäcka then andras fel, utan dölier them,

thet, på thet then som felar ej måtte för sin ondska straffas.

Uti hela werlden lærer ej något folk finnas hos hwilka man ej får se så wäl swagheter som fullkomligheter, the ther äro antingen större eller mindre, allt efter thet som ungdomen upfostras, efter thet almänna och enskylda lefnads sättet, jemte flere therwid inlöpande omständigheter.

* * * * *

Således har jag nu til ända bragt beskrifningen uppå then resa, jag i förflutne sommar giordt uti Norrland och Lapplanden.

Wit upsåt wid thes författande har varit, dels, at hafwa för mig sielf en liten påminnelse om thet jag besedt, dels, at wisa Kongl. Wetenskaps Academien litet prof af then högaktning jag är förbunden för henne at hysa.

En kort tid och många andra sysslor hafwa förbudt mig at utföra the minsta omständigheter jag observerat: Arbetet hade eljest blifwit för mig för widlyftigt och för Läsaren ledsamt: Om jag härutinnan eller i något annat mål uti thenna Resebeskrifning felat, lærer thet lätt kunna ursäktas, hålst som jag förmodar at thet ej lærer ses af andre än milda ögon och goda uttydare.

Jag har ibland andra föreställningar under min resa, äfwen fallit på then tankan, huru nyttigt wore för vårt K. Fädernesland, om ungdomen så wäl som andre mera winlade sig at känna thet samma, än härtills är skedt.

Uti the yngre åren wäntas ständigt med längtan på then tiden, då en utrikes resa kan anträdas, sållan uti en sådan affikt at genom then sanna finna

på medel til thet Allmännas wärkeliga nytta och förkofring, och uti then senare åldren förhindrar en afsmattad kropp och mångahanda sysslor thet nyttiga upsåt någon enda kunde föresättia sig at wilja bese sit Fädernesland.

Wi lysta med öronen så Ken=Oder=eller Weixelströmmarne nämnas, men om någon talar om Ungermaña åen, Niurunda eller Indals elswarne, betänka wi oss $\frac{2}{3}$ tima, om wi en minut skole gifwa oss tid at tänka theruppå, lika som man ej kan få se naturens underwärd, så wäl i Swerige som annorstädes.

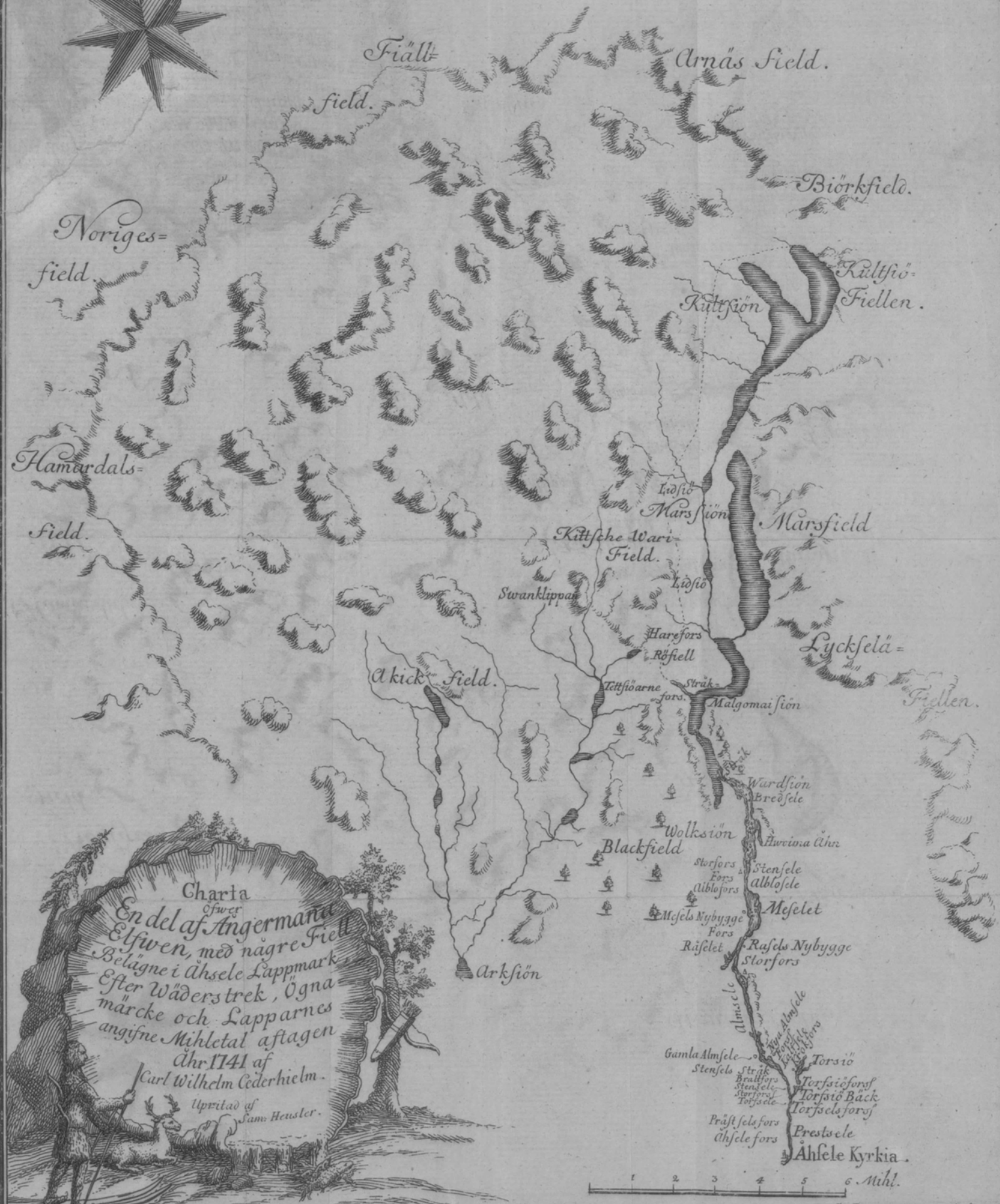
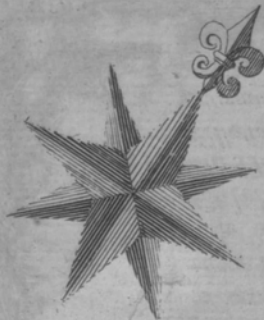
Så på sådant sätt fortfares och med så liten möda eftersträfwes at få en utwärttes, jag må ej nämna om en nogare kundskap, om wårt Rike, önskas likafullt af hwar och en at then dagen snart måtte komma så han får se thes upkomst och then inwärttes Hushållningens förbättring. Men huru skal jag kunna förbättra thet jag ej känner?

Thetta förekommer mig på samma sätt, som en Byggmästare, then ther har en wacker och god ritning på et hus, hwilket han tänker upbygga, och gifwer befallning at låta lägga hörnstenarne, utan at weta om grundwalen är sand eller torr, god eller elak. Fortfar han med bygnaden uti en sådan okunnighet och grundwalen är god, så är thet et Lyckeskott, men är then elak är alt thes arbete fåfångt. Afwen så är thet härmed och om wi wilja se wårt Fädernesland förbättrat, fordras hufwudsakeligen en tillräckelig kunskap om thet samma, en noga underrättelse om hwarje Låns, ja nästan hwart Särads belägenhet, Folkens lesnads art, näringsfätt, Landets Producter, hwad thet nu lastar utaf sig, jemte flere omständigheter: Enär thetta först är wärkstält, kan sebernera med större säkerhet dömmas, om the mått och steg, som böra tagas til Landets förbättring och Inwånarenas nödwändigt therpå följande wälgång:



DIETHELM RUCK

UNIV. WISCONSIN



Noriges=
field.

Fiäll-

Annäs Field.

Biörkfield.

Kültfio-
Fiellen.

Kültfion

Hamördals-

Field.

Lidfio
Marsfion

Marsfield

Kittsche Wari
Field.

Swanklippa

Lidfio

Harefors
Röfiell

Lyckselä-
Fiellen.

Akick Field.

Tettfioarne
fors.

Stråk
Malgomafion

Wardfion
Bredsele

Wolkfion

Äwina Ärn

Blackfield

Storfors
Fors
Alblofsele

Stensfio
alblofsele

Mjels Nybygge
Fors

Meselet

Räfelet

Rafels Nybygge
Storfors

Arkfion

Almsfio

Gamla Almsfio

Stensfio

Stråk
Stensfio
Storfors
Torfsfio

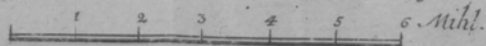
Torsfio

Torfsfiofors
Torfsfio Bäck
Torfsfiofors

Prästfiofors
Ähsele fors

Prestsele

Ähsele Kyrkia.



Charia
ofwex
Endel af Angermana
Elfwen, med någre Fiell
Beligne i Ähsele Lappmark.
Efter Wäders trek, Ögna
märcke och Lapparnes
angifne Mihletal aftagen
Åhr 1741 af
Carl Wilhelm Cederhielm.
Uppritad af
Sam Heuster.